

ДОЛООН
ХОНОГТО
НЭГЭ УДАА
ГАРАНА

Буряадай Залуушуул

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛЫ ОРГАНИЗАЦИН ОРГАН

ГАЗЕТЭ
1991 ОНОЙ
ОКТЯБРИН 1-НЭЭ
БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ
ОРШУУЛАГДАЖА ГАРНА

Суббото,
июлийн 21,
1990 он
№ 29 (7131)

Сэн 5 мүнги

АБИТУРА-90

*Один против
девятки*

Ороноймнай институтуудта абитуриентүүдэй шалгалтануудые тушаажэ эхилхээр долоон хоног үнгэршэбэ. Манай Буряадай Гүрэнэй Доржо Банзаровая нэрэмжэтэ багшанарай институтшье хажуу талада үлөөгүй ааб даа.

Байгша ондо институт шэнэ системээр студентүүдые шэлэжэ абана. Жэшээлбэл, багшанарай институтуудай физикэ болон математикийн багшанар городой нургуулинуудта үнгэргэгдэн шалгалтануудай дүнгүүдээр өрөөдүйн студентүүдые шэлэхэн байна.

Нэгэ нямэ жэшээ. Математик-информаторай мэргэжэлдэ 76 хүн абтаад байна. Гэхэ зуура, энэ отделенидэ 100 студентүүд абтаха ёготой. Үшөө 24 студентүүдые шалгалтануудай нүүлээр абха болоно бшуу. Энэмнай театральна институтад алли өхэ конкурс хануулна.

Жаргал ХАЛБАЗЫКОВ.
Авторай фото.

Социалис мурисөөн хэрэгтэй гү?

Долоон хоногийг үнгэрхэд, республикийн агро-секторэй комсомол-залуушуулай коллективүүдэй дунда үнгэргэгдэдэг социалис мурисөөнүүдэй түүхэ намтарта эсэс табигдахаашье магадгүй. Иймэ мурисөөнүүдээс эхэ туха гарадаггүй гэжэ хэлэхэдэмни "бу гайхаарайгы". Үнэхөөрөөшье иймэ мурисөөнүүдээс ажалтай шагна туйлагдадаггүй байха юм. Гэбэшье социалис мурисөө үнгэргэлгын гуримүүдэс огто болоулаха тухай хэлэжэ болохогүй. Юуб гэхэдэ, иймэ мурисөөн хүннэ гуримтай болгодог, шударгыгаар хүдэлгэжэ хургадаг. Социалис мурисөөнэй нэгэ арга болохо онол шадабарини конкурс түрүү ажалшадыс тодорюуддаг гэжэ, Хүдөө ажалын мэргэжэлтэдэй дунда иймэ конкурсүүд үнгэргэгдэхэдөө, нилээд тухатай байдаг. Мэргэжэлтэдэй олоншье хаа, маханай зүйл-

нууд, эдэс хоолой продуктнууд багаар үйлдбэрлэгдэнэ гэжэ уншагдахаднай хаана байха. Хүдөө ажалын продукция хэн гаргааб гэжэ худалдан абагшад байлай өхөөр хонирходоггүй. Продукцийн шагна, үнэсэн тэдэниин хонирхуулна ха юм.

Байгша оной июлини 24-һөө энэ харын 27 болотор Кабанский райондо машиннаар һу хаалгын мастернуудай (хаалишадай) республиканска конкурс үнгэргэгдэхэ. Энэмай тинмэшье эхэ үйлэ хэрэг бэшэ ааб даа. Гэбэшье мастернуудай конкурсн түгэсхэл хонирхолтой байхаар хүлээгдэнэ. Конкурсын дүнгүүдэй гаргагдажа, конкурсдо онсо шалгарашадай урмашуулагдахаднай удаа комсомолой райкомнуудай түрүүшын секретарьнар. Агропромсоюзай хүтэлбэрлэгшэд республикийн Министруудай Советэй хүдэлмэ-

рилэгшэд хүдөө тосхондо залуушуулай политикын асуудалнуудаар түхэрэсн стол үнгэргэхэ. РСФСР-эй ЛКСМ-эй республиканска комитетэй харюусалгата эмхидхэгшэ Николай Додоевой хэлэхэнэй ёһоор комсомол хүдөөгэй залуушуулыс гол харааһаа алдажархео. Ингэжэ мүнөө хүдөөгэй районуудта залуушуулай политикын асуудалнуудыс шиндхэхэ гэжэ оролдоһон иймэ хэмжээ ябуулга хайшаагдана.

Түхэрэсн столдо хабаадахынгаа урда тээ түрүүшын секретарьнар комсомолшуудтай уулзажа, тэдэнэй ханамжа дүрадалнуудыс мэдэжэ абаха. Тэдэнэртэй уулзажа шадахагүй хаа, ханамжанууддаа 2-19-05 телефоноор хэлэгты. Энэ номероор таамадыс Николай Додоев анхаралтайгаар шагнаха. Удаадахи асуудалнуудта харюусахыс оролдогты.

1. Хүдөөгэй комсомол-залуушуудай коллективүүдтэ үнгэргэгдэдэг социалис мурисөөнүүд тухай танай ханамжа. Тэдэнэй орондо ямар арга дурдахабтай!
2. Эртхи һайн дүнгүүдэс туйлаха талаар ямар арга боломжонүүдэс хэрэглэхээр бэй Хүдөө ажалын үйлдбэрлэмхидхэлгын түрүү арганүүдэс мэдэхэ гүт!
3. Республиканска хэмжээндэ хүдөө ажалын мэргэжэлтэдэй семинариүүдэс, заншалта дүй дүршэл адалдалгыс үргэжэлүүлхэнэй хэрэг бии гүт!

Эндэ һаяхана Сокол поселогой поссовет шэнэ гэр толлоо. Иймэ баяртай ушарай болоходо, ягаан лентэ таһалагдахыншье байжа магадгүй. Тээд энэини хараһан хүн үгы, хургуулини классай хэмжээнэй кабинетүүд соо нэгэ гү, али хоёр ажалшад һууа юм ха. Наруул томо кабинетүүд соо гоо гэжын паркет хларна. Юрэдөө иймэ кабинет соо ажаллаха гэжэ шэһинэй урматыйл байха хаш даа. Мүнөө дээрээ кабинетүүд соо

үхибүүдэс хургуулида дүтлүүлэхыншье юм ха. Ингэжэ ерэхэ жэлдэ тон долоон һаһаа гүйсэһэн үхибүүд хургуулида орохо эрхэтэй.

«Энэһнээс урагша подвалнууд сооһоо үхибүүдэс гаргата гэжэ оролдодог байһан хаа, мүнөө тэдэниини тиншэнь лэ дахиад дарахыс оролдоһон». Ингэжэ тус хургуулини нэгэ басаганай хэлэһыс яагаад мартахабшн... 37-дохн хургуулида драмкружок байгуу-

Наруул томо ордон хэндэ баригданаб?

мебель табигдаагүй. Тээд поссовет һайн мебель худалдажа абаха мунга олохол юм бээ. Ходо мунга зооерээр дуталдадаг хургуулинууд гү, али больницанууд бэшэ ха юм даа. Иймэ гоо кабинет соо хүдэлхэ аза талаантай хүнүүдтэ атаархаад яахамнайб. Гэбэшье...

Поссоветһээс холо бэшэхэнэ 37-дохн хургуули оршодог. Дээрэ дүрадагдаша кабинеттэ ади тэмжээнэй класс соо нормоһоо гурба дахин олон үхибүүд хурана. Энэ хургуули цехэй конвейер һануулһандал аяар гурбан халаанар зааба элигүй хүдэлдэг юм, һайнаар балхитуулагдажа һарюусуулгэдэггүй классууд соо амилхын аргагүй агаар хүндэ, бүгшэм халуун. Ямар бэ нэгэ кружогуудыс эмхидхэхэ, зургаатай үхибүүдэй ябаха һунаагдаһан үдэрэй бүлэг байгуулаха тухай хөөрэлдэһэншье үлүү. Сентябрьни 1-һээ үхибүүдэс нэгэдхэн класса абахадаа, долоо һаһатай болоодүй

лагдаа һэн. Хэсээлинуудыс үнгэргэхын тула клубтай зүбшэхэ, хэлсээ баталха гэжэ мэтэһээ эвлээд эхэ ажал байгаа хаа даа. Олон үхибүүд энэ кружошто бэшүүлжэ, хэсээлинуудтэ дуратайгаар ябаа. Тээд уданшьегүй клуб тэдэниини оруулахаа болибо. Хургуулида кружоги й хэсээл үнгэргэхэ нэгэшье сүлөө кабинет байдаггүй. Ингэжэ кружогой гэшүүд тараха баатай болоо һэн. Хургуулида залгалас гэр баригдажа байна. Тэрэниини сентябрийн 1-дэ бэлэн болгохо гэжэ найдүүлһан аад, мүнөө нэгэшье барилга хэсээгүй. Газарһаа метр тухай үндэр хана бодхоожо үрдедүй байтарь барилшадыс ондоо объектэс элгээжэрхео. Харин поссоветэй ордон түргэн болзор соо хараһаар байтар шэхүү баригдаһан байна. Хургуулини шухала хэрэгтэй объект гэжэ юмдэ тоолоногуйб!

Н. ГОМБОВА,
Сокол поселогто ажалууһа.

ТАРИЛГА ХЭНГҮЙГӨӨР...

ВЛКСМ-эй республиканска комитетдэ

Эндэ һаа үнгэргэгдэн ВЛКСМ-эй республиканска комитетэй бюро дээрэ 1989—1990 онуудта һуралсал-методическа түбэй хэһэн хүдэлмэрини дүнгүүд тушаа асуудал зүбшэн хэлсэгдээ.

ВЛКСМ-эй республиканска комитетэй аппаратай бүрдхэл тушаа асуудал мүн лэ хаража үзэгдэн байна. Пленимэй тогтоолоор таһагуудыс даалшанар болоулагдажа, шэнэ тушаалнууд бии болгодоо, зарим ажалшад ондоо ажалда ороо. Секретарьнаар уяланууд тодорхойлогдоо. Республиканска комитетэй штадта Олег Филиппов (хэрэгүүдэс эрхилэгшэ), Сергей Хайдапов (явуудай студентүүдтэй хүдэлмэри ябуулха талаар харюусалгата эмхидхэгшэ), Владимир Пильчинов (инкита-оборонно болон патриотическа хүдэлмэрини харюусалгата эмхидхэгшэ), Баяр Семенов (хэрэгүүдэс эмхидхэдэг таһагай инструктор), Агния Кондратьева (протокольнэ хубинэ даагша), Вячеслав Жигмитцыренов (физкультура болон спортын хүдэлмэрини даагша), Баяр Цыдыпов (арадай депутатуудай Советүүдтэй хүдэлмэри ябуулха талаар харюусалгата эмхидхэгшэ), Доржо Шаглаев, Сергей Ширинимбуев (эмхидхэлэй асуудалнуудаар) оруулагдаа.

Гурбадахи кварталда ВЛКСМ-эй рескомой ябуулха хүдэлмэрини түсбэ бюро дээрэ баталагдан абтаа. Июлини 24-һөө 27 болотор Кабанский райондо хаалишадай республиканска слет үнгэргэхэ тухай тогтоол абтаа.

Жэлэй хоёрдохн захадта заримни гүрэнүүдээр аяншалха туристическа группануудай хүтэлбэрлэгшэд баталагдаа.

һүүлэй үедэ түрэлхид үхибүүдэс тарюулхаа айдог

болонхой, СПИД үбшэн муухай зүүгээр халдажа магадгүй гэжэ тэдэнэй һэжэг түрэхэнь үмдэхэтэйшье бай

жа болохо. Муухай зүүгээр тарилга хэжэ, СПИД үбшэн тарааха ушарнууд эндэ тэндэ болоно ха юм.

Минэдраа СПИД үбшэнһөө һэргылхэ талаар ямар хэмжээнүүдэс абадаг бэй?

Манай медицинскэ албан үхибүүдэс ямараар өргөлнөб? Муухай зүүгээр тарилга ушарнууд болодог гү?

Улаан-Удын 2-дохн хүүгэдэй больницын ахалагша арча Тамира Родинонава Трифоновада хандажа, эдэ асуудалнуудта харюу абахыс оролдообди.

Хорһод жэлэй туршада эмшэлэгшээр хүдэлжэ байһан Тамира Родинонава үнэншэнгүй байжа шадаагүйбди. Ингээд тээ...

— Элдэб үбшэнүүдһээ һэргылгын тарилгануудыс болоулаа хаа, СПИД үбшэнэй тарилга бага болохо һэн гэжэ хэр зүб хөөрэлдэнэб?

— Халдабарита үбшэнүүдһээ һэргылхэ зорилготойгоор үхибүүдтэ тарилгануудыс хэдэг гээшэбди.

— Эшэргэнэ үбшэнһөө һэргылһэн тарилга хэсэһе хаа, тэрэндэ нэрбэгдэхэ ушарнууд болодог байна. Тарилга хүүлэнгүйгөөр үбдэхэниини дээрэ болоно бэшэ гү... һайнаар бүсэлгэг-

даагүй, сэлэрлэгдэггүй зүүгээр тарилга хэсэдэхэ медсестранууд юм тухай болодог хабт!

Эшэргэнэ, уушханай ханнадан, дифтерий гэжэ мэтэ халдабарита үбшэнүүд мүнөө үсэдхагдахыс гэжэ батаар хэлэжэ болохогүй. Үнгэргэгшэ жэлдэ манай гордто нэгэ эхэнэр дифтери үбшэндэ нэрбэгдэжэ, һаһа бараа һэн. Коклюш үбшэн хэдэ олон хүүүүдэй ами һаһа таһалаабт! Мүнөөшье иймэ үбшэн дайрагдажа ма-

гадгүй, һэргылгын тарилга хэсэгүй хаа, ямаршье үбшэн дүрэхэ магадгүй...

Эхын һайн дүраараа зүбшөөхэдэнь лэ үхибүүдэнь тарилга хэдэг гээшэбди. Тарилгыс аюултай гэжэ хэлэжэ шадахагүй байнаб. Зарим тэдэ дүрмүүдэс сахиха шадабал, нэгэшье аймшагтай бэшэ, 21 жэлэй туршада хүдэлжэ байнаб. Эдэ жэлнүүд соо нэгэшье аюул болоогүй (түфү, түфү...).

— Ямар дүрмүүдэс мэдэхэ хэрэгтэйб?

Нэгэдэхээр, һэргылгын тарилга хүүлэхээс байһан үхибүүн элүүр бзетэй байха. Врач үхибүүдтэйнай ходо харилсажа байдаггүй ха юм. Тинмэһээ үхибүүн тухайгаа бүхы юмз хөөрөжэ үгэхэ ёһотойт. Үхибүүнэй хүйтэ абас гү, али ямар бэ нэгэ ондоо үбшэндэ нэрбэгдэхэ гээшэ хаань, харын туршада тарилга хэжэ болохогүй.

— Олохон түрэлхид мүнөө медигүүдтэ этигэхээс болонхой. Этигэнгүй байха үндэһэ баримта бии гү? Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй ажал шалгадааг гү?

— Бүхы медицинны түлөө харюусаха аргагүйб. Манай клиника тушаа тогтохо болоо хаа, процедурнэ сестрануудта найдаха байнаб. Врачай зүбшөөлгүйгөөр нэгэшье сестра тарил-

га хэхэгүй. Бүхы зүүнүүд бүсэлгагдадаг, сэлэрлэгдэдэг, нэгэ дахин тарилга хэдэг зүүнүүд республиканска мнай тинмэшье хомор бэшэ.

Манай поликлиникэдэ байгуулагдаһан иммунологини комиссида аллерголог, невропатолог, дерматолог ахалагша педиатр болон бусад мэргэжэлтэд оруулагдадаг. Хэрбээ ямар бэ нэгэ тарилгада һэжэг түрбэл, энэ комиссида хандахадтай болохо.

— Консервын банка соо бүсэлгаһан зүү асаржа, нэгэ эхэ энээгээр лэ үхибүүемини тарилгыс гэжэ захираа. Гэхэ зуура, гэртээ зүү бүсэлгаха ябадал хорюултай ха юм. Тусхай стерилизациягүйгөөр туһа болохогүй...

— Мүнөө стерилизациян шэнэ методико зохоогдоо. Тэрэниини нягтаар сахилга, ямаршье тарилга хэхэдэ аюултай байхагүй. Нэгэ дахин тарилга хэдэг зүүн ямаршье ушарта найдамай ааб даа. Тээд иймэ зүүн олдсохидоггүй ха юм. Медицинскэ инструментнуудыс сэлэр байлгахыс гэжэ бүхы медигүүдэй гол уялга болоно. Энэ уялга нэгэшье медик мартаха эрхэгүй.

Ольга ГАЛЛАС бэшэжэ абаба.
Тел. 2-34-41.

Партийн залуушуулай политика тухай

Социалистический, Коммунистический партии Кубы заван гол түлээ залуушуулаа дуудыдаха байна. Эдэхи үүсхэлтэй, ходоодог сог залуу бадаран ябадаг эдир залуу үетэн орондотойнгоо политическэ байдалаа горитойгоор нүлөөлжэ шадаха.

Ургажэ байгаа эдир залуу үетэндэ анхаралтайгаар хандажа, тэдэниие политическэ, социальн-экономическэ ажалхэрэгтэ эдэхиитэйгээр хабаадуулха, бүгдэндэ ашатай тулхатайгаар ажагуулаа хургаха, эрдэм хургуулитай, заршам хургаалтай, гуримтай болгохо гэшэ мүнөө юунхэшье шухала зорилго болоод байна бшуу. Бойбосорол, хүмүүжэл гарахан эдир залуу үетэндэ ямаршье асуудал шиндэхэнь даалгада, эрхим наймаар дүүргэжэ шадаха.

1. КПСС-эй залуушуулай политикын гол шэглэлүүд. Партийна организацинууд, бүхи коммунистууд партиин залуушуулай политикы бэелүүлхэ хэрэгтэ эдэхиитэйгээр хабаадажа, залуушуулай хүдэлмэриние гол хараадаа абаха еһотой. Энэнай гүрэн тухай үдхатай гол зорилгонуудтай нэгэн гэжэ мэдэрхэ шухала. Эдир залуу үетэндэ этгэл найдабаритайгаар, хүндэтэйгээр хандажа нураа наамнай, тэдэнэр ямаршье асуудалнуудыг харюусалгатайгаар, үндэр эхэ мэдэрэлтэйгээр шиндэхэ гэжэ оролдохо. Бээ даагаад политическэ ажал хэрэгтэ хабаадажа нураадаа, залуу үетэн ямар арга боломжонуудтай байһанаа мэдэхэ ха юм.

Эдир залуу үетэнгэй, залуушуулай организацинуудтай нягта харилсаатайгаар ажаллаа абуулха гэшэ КПСС-эй гол үлгэ болоно. Никтын хүснүүдэ нэгдүүлхэ, холын хараатай зорилгонуудыг бодотоор бэелүүлхэ тухай һүүлэй үедэ хаа хаанагүй эдэхиитэй хөөрлөөн болоно. Мини лэ хоолон хөөрлөөгөөр хизарлаха бэшэ, бодото шиндэхэринүүдэ абаха сэг тулажа өрөө гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй бшуу.

КПСС залуушуулай эдэхиитэй хүдэлмэри абуулжа эхилхэгээ үрдэ тээ наймаа бодохо үзэгдэһэн программа абаха болоно. Түбхын түрүүндэ партийна зэргэнүүдэ политическэ болон никтын ажал хэрэгүүдтэ эдэхиитэйгээр хабаададаг урагшаа нааатай, һүбэлтэн бэрхэ залуу хүнүүдэ абаха шухала. Ингэжэ никтын болон гүрэнэй ажабайдалай бүхи һалбаринуудта залуу үетэн хүдэлхэ болоно.

Эрдэм хургуулини, хэхи

культурын байдалыг наймааруулан хүгжөөхэ, залуушуулай дунда социалист үзэл сүртэл ндэн тарааха, хүбүүд болон басагадыг түрүү шэнжэнүүдтэйгээр хүмүүжүүлхэ, Советскэ Союзай бүхи арадуудай национальна болон соелой эрхим дээжэнүүдтэй залуу үетэниие танилсуулха гэшэмнай КПСС-эй гол зорилгонууд мүн. Гэр бүлэ ургажэ байгаа эдир залуу үетэниие хүмүүжүүлгэдэ гол хубитала орууладаг. Тимэһээ гэр бүлэнүүдэ бэхжүүлгэдэ гол анхарал хандуулагдаха еһотой болоно.

КПСС-эй ЦК-гай, нотагай партийна комитетуудай комиссионуудыг байгуулха хэрэгтэй гэжэ съезд тоолоно. Иимэ комисси партиин залуушуулай политикын асуудалнуудыг шиндэхэдэ байха юм.

2. КПСС-эй залуушуулай политикы бэелүүлхэ арганууд. Залуушуулай политикы бүхи хэмжээнүүдтэ бэелүүлхэ талаар социальна, экономическэ, юридическэ арга боломжонуудыг хаража үзэхэ, региональна болон национальна шэнжэнүүдэ хараада абаха хэрэгтэй. Хүдөөгэй болон поселково Советхэ эхилээд, СССР-эй Верховно Совет, СССР-эй Министруудай Совет хүрэтэр залуушуулай асуудалнуудыг шиндэхэдэ гүйсэхэ аргануудыг байгуулха тухай тогтоон байна. Залуушуулай политика бэелүүлхэ хэрэгтэ залуушуул өөһдөө эдэхиитэйгээр хабаадаха еһотой. Гэхэ зуура, ВЛКСМ болон бусад залуушуулай организацинуудыг гүрэнэй засагай зүгһөө хуули урдаа барин эзатагүй уулгалжа болохогүй.

Залуушуулай гүрэнэй политикы бэелүүлхэ эхилхэ тухай, нормативууд болон социальна баримтануудыг зохиохо тухай социальн-экономическэ хүгжэлтын, союзна, республиканскэ, региональна түсбүүдтэ залуушууде хабаатай хэһэгүүдэ оруулха тухай СССР-эй Хуули түргэн абаха тухай съезд тэмдэглээ.

3. Залуушуулай социальна асуудалнуудыг шиндэхэгэ. Никтэ гүрэнэй, республиканскэ болон региональна программнуудыг түргэн бүридхэхэ эрилтэ залуушуул табича, энэниинь съезд наймаан дэмжээ. Үхибүүнэй эрхэнүүдэ хамгаалха, залуушуулыг шуналтай болгохо, ажалда дадхаха, бэлдэхэ, залуу инвалидуудыг никтын ажал хүдэлмэридэ эдэхиитэйгээр хабаадуулха, үхибүүд болон залуушууде хабаатай эд бараа, хубсаһа хүмөө гаргалгыг үргэдэхэ, залуушуулыг гэр байрар хангаха, за-

луу бүлэнүүдтэ тулалха, залуу бэлитэйшуулыг бадэрхэ, уласхоорондхыг залуушуулай хоорондо нягта холбоо барисаа тогтоохо, залуушуулыг бээ даагаад хүдэлгэжэ хургаха гэшэ мэтэ пунктнууд программнууд соо оруулагдаха еһотой. Союзна болон нотагай бюджетүүдтээ эдэ программнуудыг бэелүүлхэ мүнхэ һомолхо. Залуу эрхэтэд болон залуу бүлэнүүд гэр байра абаха, хургуули һудартай болохо, мэргэжэл шадабарыг мүнхэ талаар пособиинууд болон хүнгэлэлтэ-тэй кредитүүдээр хангагдаха еһотой. Хилин саана хургуули һудар хээдэншыг гүрэн тэдэндэ тулалха ээрэгтэй. Залуушууде социальна тулаламжа хүргэлгын система байгуулха талаар комсомолой үүсхэлыг съездын делегатууд дэмжээ. Иимэ система никтэ гүрэнэй социальна албангай таһаршагүй хубиы боложо шадаха. Залуушуул гүрэнэй урда хэди эхэ харюусалгатай байһанаа мэдэрхэ, ахэ үетэнэй урда үлгэтайбди гэжэ мэдэхэ еһотой ха юм. Залуушуулай дунда архиделгатай, хорон тамхи татагатай эрид шүүд тэмсэл абуулха шухала.

СССР-эй Президентын залуушуулай фонд байгуулха тухай дуралдал съездын делегатууд оруулан байна. Энэ фондоо залуушуулыг эдэхиитэйгээр хабаадуулха тухай асуудал КПСС-эй ЦК хаража үзэхэ еһотой болоно.

4. КПСС болон ВЛКСМ-эй харилсаан. Партийн үзэл сүртэлыг дэмжэдэг, политическэ аб адли хараа шугам баримталдаг организаци гэжэ ВЛКСМ тухай эхлэдэг гэшэбди. Обществэ шэнэдхэхэ талаар программнуудыг бэелүүлхэ хэрэгтэ ВЛКСМ гол хүсн болохо ээрэгтэй.

Демократическэ социализм бүридхэлгэдэ, хубилган шэлдэхэлыг бэелүүлгэдэ комсомол эдэхиитэйгээр хабаадахыг эрмэлзэнэ гэжэ съезд тэмдэглээ. ВЛКСМ бүхи демократическэ хүдэлмэнуудтэй, түрүү организацинуудтай нягта харилсаатайгаар ажаллаа абуулхыг оролдано.

Бээ даанги никтэ-политическэ организаци гэжэ ВЛКСМ-ыг тоолоод, КПСС тэрэндэ обществын хэрэгүүдэ хүтэлхэ үргэн эхэ эрхэнүүдэ арга боломжонуудыг олгохо еһотой.

КПСС-эй съезд комсомолой бодотоор бэелүүлжэ байһан ажал хэрэгүүдэ дэмжэхэ үлгэтай. Обществэ шэнэдхэхэ талаар комсомолой абуулжа эхилхэн гол зорилгонууд КПСС-

эй зүгһөө дэмжэгдэнэ гээд тэмдэглээ. Эдир залуу үетэниие бээ даагаад хүдэлдэг демократическэ организаци болгожо шадаха гэшэ мүнөө үедэ юунхэшье шухала. Залуушуулай тала харадаг, тэдэниие дэмжэдэг байгаа һаа, КПСС түгэс хүгжэнги общество байгуулжа шадаха.

Парти ВЛКСМ-дэ кадрнуудыг бэлдэхэ, залуушуулай союзнай материална бааза бэхжүүлхэ хүгжөөхэ, гэгэтэнүүд болон журналуудыг хэлбэл гаргаха хэрэгтэ горитой тулаламжа хүргэдэг байха. Гансал залуушууде зорюулагдаһан гэгэтэ болон журналуудыг хэлбэлжэ эхлэхэ хэрэгтэй.

В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Бүхесоюзна пионерэй организацие шэнэдхэхэлыг дэмжэжэ байһанаа КПСС мэдүүлнэ. Социалист ороной еһотой эрхэ-тэниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ пионерэй организаци бага бэшэ үүргэ дүүргэдэг гэшэ. Үхибүүдтэй абуулагдаха хүдэлмэрини материална бааза бэхжүүлхэ хүгжөөхэ тухай парти шиндэхэри абаа.

КПСС-эй ЦК-гай болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай Плениумууд дээрэ, нотагай партийна болон комсомолой комитетуудай суглаанууд дээрэ залуушуулай хүдэлмэрини асуудалнууд тушаа зүбшэн хэлсэхэ, шиндэхэринүүдэ абаха еһотой.

Орон дотор боложо байһан түүхэтэ үйлэ хэрэгүүдэ совет залуушуул, Ленинскэ комсомол үнэн зүрхэнһөө наймаан дэмжээ, обществэ нэггээн шэнэдхэхэ хэрэгтэ эдэхиитэйгээр хабаадахыг оролдано.

Гайхал-тайл!

Ивалгада ажагуудагби. Мини гэрлээ холо бээхэнэ оршонон кондитерскэ фабрикийн хоолойһоо үдэр һунигүй харауаан баадаг. Тинхэдэ фабрика сүлөөгүй ажаллаа гэжэ ойлгохоор ха юм. Гэхэ зуура, магазинуудта ороходошхыг таһагууд дээрэ кондитерскэ нэгшэ зүйл харагдахагүй. Манай фабрикийн продукция хайшаа орошоноб! Өөһдэмһөө районшыг хангаха аргагүй байна гэшэ гү! Газетынхэ хуудаланда энэ асуудалда харюу тохилыг гэжэ гүйхэ байнаб.

Е. Андреева.

Ивалгын кондитерскэ фабрикийн директор Н. Ф. Кривошеиний харюу толкомнай.

— Үнхөөрөөшэ, хүнүүд гайкадаг байха. Бидэ жэл бүхэндэ улам ехэ продукция гарганбади. Урдахи жэлүүдтэ хүрөөд лэ байдаг һэл, Харин мүнөө... Бодоод үзэгтэй: 1987 ондо 4 миллион 34 мянган түкэригэй, харин 1988 ондо 5 миллион 309 мянга, үнгэрэгшэ жэлдэ бүришыг ехэ түкэригэй продукция гаргаабди. Үнхэ сн дээшлүүлһэнэй ашаар имэ ехэ дүн туйлаа бэшбди. Энэһээ урагша хэдэн тонно продукция складуудта удаан хэбтэдэг байһан һаа, мүнөө машинануудта арайхан гэжэ ашаа урдиньбди. Байгша оной эхинһээ таба һарын туршада худалдан абаһадаг 1857 тонно праник, ирис, драже эльгэгдээ. Бүркөөсоюз бүхи продукция хайшан абаашаха тухай урид заагаад байдаг. Продукцигансал республика соогоо тараагдана, Зерим хуби Шэтын областэ эльгэгдэдэг. Фабрикийнай кондитерскэ зүйлүүдэ гаргадаг түхээрэлгэнүүд аяар хореод жэлэй туршада худэлжэ хуушаршоо. Иимэ түхээрэлгэнүүдээр нормоһоо үлүү ехэ продукция гаргаха шадахагүй байнабди.

«Бүхи юумэн худалдаа наймаанай министрстэһээ эхилдэг. Эндэл худалдан абагшад ээлжэндэ бэшүүлжэ, өөһдөөшэ мэдэнгүй уршагта абадалнуудта орожо эхилшэдэг. Л. В. Дроздова ээлжэндэ орохо дуртайшуулыг бүридхэлдэ абадаг ажалтай. Автомобиль худалдажа абагыг гүрэнэй нюуса шакүү болгонорхинһон энэ эхэнэр ямар машинануудай ороод байһан тухай нэгшэе список үлгэжэ үзөөгүй. Арай гэжэ ээлжэниитэйгээ өрөхдэ, Дроздоваһаа зүбшөөн абажа, дахиад хоёр ээлжэндэ: каскад болон документнуудыг бэшэдэг таһагта хоёрһоо дүрбэн час тухай, үгы габал, бүришыг ехэ сэг соо зогсохо баатай болохош. Энэһэй һүүлээр лэ машинангаа хойноһоо Мед-

ведчикова ошохош. Одоошье машинатай болобо гэжэ хүмэтэй үшөөл эртэшэг. Тэндэ, станцида, автомобилнигаа доодо талыг шалгаха, астакадашье харахагүйг, Энэһээ гадна, машинангаа дамгаторь худалгэхэ гэжэ нилээд удаан сагаа гээхэт, Тандэ тулаламжа хүргэхэ үлгэтай механикуудыг худалгөөгүй һаа, дуудахын аргагүй юм. Ингэжэ

хэдэн олон машина шалгажэ үзэхэ баатай бологдодог гэшэ.

Станциһаа одоошье гаража, хоёр километр тухай абажа үрлэгүй байтартай машинатай тогтошохо. Юун болобо гэжэ, бирагуйхэнеер зюулһэн бензининь дууһашаба бшуу. Заправка хүрэтэр 800 метр үлэһэн байжа, машинага түлхиз абаашабади.

Залуу күн, хөдөө түлхиз

абаашаба ха юмбид. Харин станци дээрэ наһатай хүнүүдшье, эрэмдэг бээтэйшуулыг машина худалдажа абахаа ерэнэ бшуу. Тэдэ хүнүүд лака болоноб! Наһатай худалдан абагшад механикуудта хандахада, ингэжэ харюусадаг заншалтай: «Танай машина ха юм, өөһдөө абуулагтэй».

[Түгсэхэлыг 4-дхи нюурта].

Юрэ бусын кросс

Хүнгэн автомобиль худалдажа абахыг хүсэхэн хүнүүд үнхөөрөөшье юрэ бусын кросс дабадаг байна. Бүрхэдэ худалдаа наймаанай министрстын кабинетууд, гүрэнэй автомиспанд, Медведчиково станци, Уишагшаданай нэгэн энэ «кросс» дээрэ гараһан, үзэхэн юумэн тухайгаа бэшэнэ.

НЕМЕЦ РЕСПУБЛИКА ДАХИН БИИ БОЛОХО ГҮ?

(Хубилган шэнэдхэлгын национальна таланы)

Арбан наймадхи зуун жилэй тэн багта Волго дээрэ түрүүшн немец сэлээнүүд бии болоо нэн. Миллион хүн зонтой мүнөөнэй Саратовта тинхэдэ хоёр мянган хүн ажаһуудаг байгаа. Он жилүүдэй үнгэрэхэдэ Россия немецүүдэй колонинууд эндэ түбхнэжэ туургажаа. Агууһа Октябрийн һүүдээр тэдэнэр өөһэдүнгөө ажаллай коммуна, харин 1924 ондо Поволжии немецүүдэй Автономито Совет Социалист Республика (АССР) байгуулан. Тэрэнэ 1941 он хүртээр байһан юм.

Тээд эдэ бүгдэ тухай нэгэтай болоһон хойноо мэдэжэ абаа нэн. Акимовска областдо (мүнөөнэй Целиноградска) талын дундахи гоонохой эрвэ дээрэ балшар бага наһан үнгэрһэн юм. Тоонто мютаһаа, Волго дээрэхи Уинтервальден гэжэ үзэмжэтэ һайхан тосхонһоо (мүнөө Саратовска областин Подлесное тосхон) сүлүүлээд, минин хүшүн аба төөдэй хоерни, түрэлхидни, ахамни, бусадшы түрэлхиднай Казахстанда нүүлгэгдэһэн байгаа гэжэ намда хэлэдэг нэн. Гансашы агууһаад мянган немецүүдэй бэшэ, мүн хальмагууды, Крымтай татарнууды, чеченцууды, ингушууды, карачаевцууды, балкарецүүдэ нэмэ хуби заяан дайраа гэжэ һуудэ мэдэжэ нэн.

Сталинэй үедэ ороной зүүн мютагууд руу нүүлгэгдэжэ түбхнэһэн арадуудай олонхын Эхэ ороноо үндэ бусанхай. Элинсэг хүлинсэгүүдэйнгаа гүллантануудта бусахадан хэзээ туһалха гэб гэжэ совет немецүүд, Крымтай татарнууд, совет коресцууд, грегууд болон туругууд-мексиктецууд урдмхяраал хүлээһэн хандаа.

Мүнөө үедэ Казахстанда совет бусы немецүүдэй хатай тухайт хубинь (2,2 миллионһоо нэгэ миллионини) ажаһуудаг юм. Республикын зарим областинуудта ажаһуудаг хүнүүдэй 10—12 процентни немецүүд болодог. Тэдэнэр олонхи ушарнуудта бардам һайн ажаһуудаг, газар дээрэ ажаллажа шададаг байһаараа суурхадар юм.

Олохон немец ажаһуудай район, область дотороо түрүү зэргэдэ абадаг. Жэшээни. Социалист Ажалай Герой Я. Г. Герингын олон жилүүдтэ толгойлон «30 лет Казахстана» колхоз үргэһөөр мэдэжэ. Тус ажары ган гасуурта ородог газарта оршодог байгашы һаа, амжалтатайгаар хүдэлдэг юм. Эндэ болбосон түхэлтэй гэринууд баригданхай, үйлсэнуудын асфальтаар хушагданхай, бетоноо бэ асфальтова заводуудтай. Ан үсхэбэрлгын ферма, малай үүлэр һайжаруулха түб бии. Ажары олон миллион түхэргэй олоо доход абадаг, ажалшадын салхи хүлһэн һайн. Өөһэдүн зоопарктай юм. Үшөө юун зэрэгтэй юм гэжэ һанахаар?

Харин 1988 ондо СССР-һээ 50 мянган немецүүд 1989 ондо 100 мянга шахуу немецүүд ФРГ руу нүүжэ ошоһон байна. 1990 ондо бүри олон немецүүд нүүжэ ошохоор багсаалгдана. Ямар шалтаганууд дээрһээ нимэ ябадал үзэгдэнэб гэбэл, үнэн зүб байдалыг хэргэжэ хэрэг үнжэгдэһэн, үндэһэ яһанай шэнжээр хердэха гүрдээ ябадалыг, гэгэринууды, ажалай армине өвө үшөө совет немецүүдэй түлөөлгүдэ мартуугүй.

Тини мүнөөшөө немец үндэһэ яһанай ажаһуудта шиждэгдэжэ, асуудалнууд олон. Түрэл хэлээ, арадынга соел болбосорол алдаха аюул сэхэ болоно.

Совет немецүүдэй үндэһэн соелой эрилтэ хэрэглэмжэнуудыг хангахын тула орон дотор юуныш хэгдэнгүй гэжэ хэлэгдэнэ бэшэ. Жэшээни, манай Казахстанда республикын Уран зохиолшодой холбоной дэргэдэ немец совет литературы талар комисси хүдэлдэг. Казахстанай Уран зохиолшодой холбоной гэшүүд болохо 12 литераторнууд тэрэндэ оролсодог. Тэдэнэр жэлдэ 20 мянган хэблэлэй хуудан хүртээр номнуудыг хэблүүлхэ аргатай юм. Тээд уншадшадын тоо үсөөрнэ. Ондоо хэлтэй үндэһэ яһанай дунда хүн болоһон

залуушуул түрэл хэлээ муу мэдэдэг. 1941 онһоо орон дотор нэгэшөө немец һургуули үлөөгүй юм. Һүүлдэ юрын һургуулинуудта немец хэлэ абадаг болоходон, һанаанда хүрэмөөр үрэ дүнгүүд туйлагдэһгүй. Һургуулида өбсөн эрдэм мэдэсээ батадхаха арга боломжо залуушууде үгы бшуу. Казахстанда немец хэлэн дээрэ үдэр бүри «Фройндшафт» газетэ гарадаг, тээд тэрэнэй уншадшад жэлһээ жэлдэ улам үсөөрнэ.

Республикада Немец драмын театр хүдэлдэг. Тэрэнэй жүжгүүд немец хэлэн дээрэ табигдадаг юм. Немец классикын зохиолнууд, мүн тэрэһээлэн немец совет драматургнуудай зохиолнууд репертуартай оруулагдадаг. Жэшээни, «Зүүн жэлүүдэй долгын дээрэ», «Хүүд ба хуби заяанууд» гэһэн В. К. Гейнцын түүхтэ драмнууд Россия руу немецүүдэ нүүлгэхэ тухай хоёр дугаар Екатеринаин манифестыг гарган сөгһөө эхилээд, мүнөөдэр хүртээр байдал заруулагдаа. Тээд театрта шиждэгдэжэ асуудалнууд олон. Ороной уужам сэхэ дайдаар совет немецүүдэй таршанхай тулан коллективны жэлэй эзлэн хубинь гастрольдо абадаг. Мэргэжэл шаждаартай режиссернууд үгы. Совет эрхэ байдалда бии болоһон үндэһэн дуунай ба хатарай өһө зочиннуудыг, сахижэ абадаг сэхэ үшөө түлөөлгүдэ үшөө амиды мэндэ юм. Һүүлэй жэлүүдтэ залуушуул эдэ өһө зочиннуудыг хэрэгжэ эхилээ. Тингэжэ Казахстанай олохон хото городууд болон һуурин тосхонуудта һайн дуранай ансамблинууд бии болоһон гү, али хэрэгжэгдэһэн байна. Карагандинска областин «Урожайный» совхозһоо немец аман зохиолой «Эрбел» болон «30 лет Казахстана» колхозһоо «Эренгольд» гэһэн коллективууд республикһаа холо гадуур мэдэжэ болонхой.

Арадай өөрын шажартай соел болбосорол хэрэгжэгдэнэ, хүнүүд тэрэгээр бүри ехээ

Һоинрходог болоо. Гэбшөө дайнай урдахы жэлүүдтэ гансал Поволжии немецүүдэй АССР-тэ дүрбэн үндэһэн театр хүдэлдэг, республикада гарадаг 38 газетын 21-ниини немец хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг байһан гэжэ һануулангүй байха аргатгүй. Мютагай радио-дамжуулгануудай 80 хүртээр процентни немец хэлэн дээрэ хэгдэдэг, 200 хүртээр номууд нэгэ миллион хэһгээр барлагдадаг байһан. 100 мянга гаран һурагшад түрэл хэлэн дээрэ һурадаг нэн. Совет немецүүд эдэ бүгдэ мартуугүй. Өөһэдүнгөө байдалыг өөһадөө тодорхойлоо эрхын мэдэрхэ. Поволжидо Немец автономито республика байгуулаа эрилтэ тэдэнэр тэбшэ.

Бүхэли арадуудыг хердэха гүрдэхэ, ондоо тээһэн нүүлгэхэ гэшөө гэмтэ ябадал гэжэ тодорхойлон тусхай деклараци СССР-эй Верховно Совет шэнэ жэлэй урда тээ баталан абаа нэн. Совет немецүүдэй болон Крымтай татарнуудай эрхэнуудын хэрэгжэгдэтай холбоотой тодорхой асуудалнуудыг шиждэхын тула СССР-эй Министруудай Совет гүрэнэй комисси байгуулаа.

1989 оной хабар байгуулагдаһан совет немецүүдэй «хэрэгжэн бодхоолоо» гэһэн бүлгэмэй бүхэсоюзна конференци январь һарада Москвада боложо үнгэрөө. Волго дээрэ немец автономито дэһин бии болохо шэглэлээр хэлжэһүүд (ТАСС).

Юрэ бусын кросс

(Түгэсхэл, Эхинини 3-дахин юурта).

Автомобиль худалдажа абаад, тэрэнэ арай шамай ябуулжа, дутын заправка хүртээр ерэхэ гэлэйбди. Тээд энэгээр худалдан абагшадтай зоболон дүүрэдэг бэшэ. Транзитна номернууд, справка-тоосон хэрэгтэй болодог. Эдэ бүгдэһини үгөөһэнэй 10-һаа 12 сэг болотор үгэдэг. Харин машина үдэрэй 14 сэгта худалдажа абахаһ... Ингэжэ нэгэ өдэрһи машина худалдажа абаад удаадахи үдэрһи справка болон транзитна номернуудыг абаха баятай болоно ха юм. Хүнүүдтэ баатай зохид сэгта эдэ зургаануудай худалдагшар туруулаха болодоггүй юм гү!

Худалдаа наймаанай министертсэдэ хандалга. Медведчиково станци ошолго, транзитна номернуудыг абаһа... Эдэ бүгдэһэнэй түлөө аяар гурбан үдэрөө гээгээб, Улаан-Үдэдэ ажаһуудаггүй байһан тула гурбан һуни машина соогоо унтаха баатай болооб. Гурбан үдэрһи үшөө бараг гээшэ, аяар долоон хоногой туршадашыг зоримашуул тулаад абадаг гэжэ хүнүүдэй хоорондхыг дуулаа нэн. Ширмөннэ магазин нээжэ, нэгэ газарта бүхэ юумэ хэдэг болоо һаа, һураггүй дээрэ байха нэн гэжэ һанагдаһа.

С. АБРАМОВ, бамовец.

«МЯХАН ЭЛБЭГ БОЛОХО ГЭЖЭ ЭТИГЭНЭБДИ...»

Мяха худалдажа абаха талонууд болуулагдахын гэжэ хоорондхы. Мяханай талонгүгээр яаха болонобиди! О. Шаповалова, Улаан-Үдэ.

Һүүлэй үедэ талоноршыг консерв, мяха худалдажа абаха гэшөөнэй бэрхэтэйшэг болошоо. Хоёр тушенкын орондо нэгэ үгэжэ эхилээ. Үшөө тинхэдэ талонор тэһашы, нугаһаныг дуралдаха юм. Гэдна талонор яһа худалдажа абаха ушарнууд али олон болодог. Түбэй дэлгүүрһээ мяха худалдажа абаггүй һаа, ганса талонор ажаминархагүш...

Магазинуудта талонкой мяханай ерэхэдэ, эдэ үтэ элжэһэн болодог гэшээб! Һүүлһээгээр зогсоо һаа, юушья абажа шадахагүйш. Энэ тэрэ юуманда хуртахын тула бүхэлини үдэр магазин һаһиха хэрэгтэй...

Мяха худалдажа абаха талонууд болуулагдахын гэжэ хэр зүб хоорондхыб! Ингэжэ дуулаһан заримашуул байһан бүхэ талонуудаараа мяха худалдажа абахадаа, хаанаа хадгалха болоноб! 30 градус хүртээр халуунда сэхэ юумэ хадгалжа шадахагүйш... Талонууд болуулагдахагүй гэжэ зарим хүнүүд батаар хэлэнэ. Гортүбсэдкой худалдаа наймаанай талгыг дөгшөө Б. П. Гусельников ингэжэ хэлэнэ:

— Мяханай продуктууд магазинуудта элбэгээр ороногүй. Юундэ нимэ болошооб! Урдань бидэ ондоо тээһээ мяханай зүйл-

нуудыг абадаг байгаабди. Имэ мяха консервнууд болгожо, зондо худалдадаг байгаабди. Гүрэнэй тусэб дүүргэхэ гэжэ баһа оролдоххи. Өөһэдүнгөө продукция хажуу тээһэн гаргаггүй һаа, байдалнай нэгэ бага дээрэ байха һааб даа.

— Үгытэйшөө һаа, хүршээртээ хубаалдана болоно гүбди! Тээд энэмнай бодолгүй абадал бэшэ гү...

— Республикыннай хүтэлбэрлэгшэд энэһини яһала һайн ойлгоно. Ингэжэ Министруудай Советдэй Түрүүлгшын орлогшо нүхэр Агапов болон Министруудай Советдэй Түрүүлгшэ нүхэр Саганов Рижиково орожо, нимэ хэрэг байдалыг һайн тээһэн шиждэхыг гуйгаа.

— Нүхэр Рижиковой шиждэхэри абахыг хүлээжэ байнгүгөөр амар бэ нэгэ хэмжээ абажа болодоггүй юм гү!

Талонуудаар (июль һарын) августын 10—15 болотор мяханай зүйлнуудыг худалдажа абахада болохо. Хоёрдохөөр, баазада Хитадһаа үхэрэй мяхан ороо. Тэрэһини консерв болгохо һанаатабди. Гурбада-хуур, талонор таһа худалдажа абаха тухай асуудал шиждэгдэжэ байна.

Мяханай талонуудыг болуулаха тухай хоорондхыг аяаршыг үндэһэ баримтагүй.

Манай корр. О. ГАЛЛАС бэшэжэ абаа.

тел. 2-14-41.

**Дурасхаалай зула
хэзээдэшье залирхагүй**

Улаан-Удэ станциын дотсодын хэрэгүүдэй линейнэ таһагай ханга-
даг үүсэтэг дэзгүүр үдэр бүхэндэ хэдэн арбаад ашаанайшье, пасса-
жиркашье поезднууд үнгэрэн гарадаг. Ургаше хойшоо хэдэн зуу-
гад томо ашаан, хэдэн зуугаад пассажирнууд зөөгдэнэ. Түмэр
заргыда усалтаха лбадал һүүлэй үедэ олошороо. Эндэ ямар шалта-
гланууд нүлөөлнэб гэжэ хараад үзэе.

10 сэг 30 минутдаа милицийн линейнх пунктда мэдээтэл оробо. 5526-дахь километртэй замда (Тимлюй—Посольская) усалгаан П. эрхтэн Кабанский районко больницада асаалгада гэж дуулгадаа. Хүнийн 2 сагта хотгуугаер Улаан-Удын түмэр замай вокзал эрхтэн, Эздэ станци дүртээр ошохо гэж бодоһон байгаа гэж мүрдэлгын үедэ элэрээ. Вокзал дээрэ тангидаагүй хоер залуу хүнүүдтэй уулзажа, гаданхартэй архидаа. Ашгаанай поезднуудай хоорондуур ябажа байһанаа хананаб гэж тэрэ больницада байхдаа эхлээ хэн, Имэ болгоомжогүй ябаһанайнгаа түлөө эрэмдэг бэстэй үлэшөө. Түмэр хиргадаа хотгуугаар гараха гэжээ эхэл аюултай. Имэ ушарнуудай 95 процентий аюулаар дүүрэдэг.

Түмэр замын транспортын хүдэлмэрилгээнд өөрсдөө аюулгүйн техникийн дүрм сахиха гэж оролддоггүй байха юм. Хэды зэмээлэгдээшье нээ, тэдэнэр дахинна дүрм эбдээхэ ханадаг. 1985 оной майн 16-да абтаһон СССР-ий Верховно Советэй Президиумий "Архидалгатай тэмсэл шангадаха" гэлэн Указай ёһоор хүдэлмэринн гезартга архидаха ябадалнуудта эсэс табиха гээшэ шухала. Гэхэ зуура, түмэр замын транспортын коллективнуудта архидалгатай тэмсэл хүлеэр хбуулагдана. 1990 оной табн нарын туршдаа олон ажалшад ногтуу байһанайнгаа түлөө мянандхэ асарагдаа. Тэдэний дүрбэ-ниинь вагонно делогой ажалшад, хоерынь тушаан абагшад байшоо. Ашаанай парк соо ногтуу хүнине байлгаже болохогүй гэжэ тэндэхи ажалшад мэдээх ёһотой байгаа.

Бэйгшэ онрой эхинһээ хойшо Улаан-Удэ станцин ЛОВД-гэй хангадаг уясток дээрэ 20 дахин, усалтака лбадал болоо. Тэдэнэй 12-нь, аюулаар дүүрээ.

В. МАЙЗАНОВА,

Улаан-Удэ станциин ЛОВД-гэя профилактикын инспектор.

Хэзээ хубилхаб?

Өөрийнхөө агаарын тухай хөөржээ үгэхэ, энэнтэй хамта зарим асуудалнуудта харюу олохо хүсэлтэйб. Бидэ өөрийнхөө кватира нэлэгэн байгаабын. Тэндэ найман хүн агааруудг нэмдн, би 27 дүрбэлжн метр кватирада орохо баатэй болсб, Тэндэ нэгэ комнатын хоолон байгав. Тэрэ хоолон комнатын эзэн эхэнэр эндэ табан жэлэй туршада агааруугаагүй, харин Гастеллын үйлсөөр үхибүүнтээ хомуулан гурбан комнатно кватира эзэлдэг. Харин энэ хоолон комнато соо өөзднхөө танилнуудые оруулдаг.

Одоол миний эрхүүд хэвчээ, намайг зобоонон эгээл элээгүй хүндэ — манай ЖКУ-гай хүдэлмэрлэгшээ, жилфондын талвар ниспектор Л. С. Муравьево ербэб. Загорск поселогой ажал хэрэгүүд мунөө хүрэлхэ дурэн соогоо эрхилэн абуулдаг. Тусхайлбал, түрэлхидөө гэр бэрэнүүдэн хандаг.

Мөнхй хуули хаана гэвэл гэж асууха дургамни хүрэнэ. Хэды болотор тэрэ зоргоороо ашлалхаб? Би заводто 27 жэл соо хүдэлөөб. Гурбан хүүгэдтайб, хоёр үхибүүдни хүргүүлхэд бурадаг, үбгэмни амаралтадагаринхай. Манай авиационно үйлдбэрини нэгдэл гэр байра абахын тула нинтэ заводой ээлжээ хэж гэж шимдхээ. Иимэ байдал намда байлшейс өхээр найшаагдсугүй. Юундэб гэхэдэ, гэр байра эржиж, мэдүүлгэ бэшэһан хүнүүд олон ха юм даа. Хүдэлһэн стажай өһоор ээлжээндэ таблагүй байһаннинь халагламаар. Зарим гаварта хүдэлһэн стажайнь өһоор ээлжээндэ табидаг лэ, Тингэбэл зүбтэй байха нэн. Заримашуул завод дээрэ хүдэлһэн жэл соо хүдэлһэн байна бшуу.

Л. МОРОЗОВА.

Бороошье наалта хээгүй...

ЭНДЭ хая Улаан-Үдэд ангууша, нохойнуудай выставкэ болоо, Спаниель түрлэй нохойнууд онсо ухаарагдан байна. Выставка эмхэдэхи Улаан-Үдэн ангуушад болон загана баригшадай бүлгэм городской паритай хамта городской паркын хатарай талмай дээрэ ниймэ выставкэ түрүүшнхээ үнгэргэбэ. Бороотой үдэрэй дайралдаашье хаа, яхала хонкрхолтой выставкэ үнгэргэгдэхи байна.

Иймэ түрэлэй нохойнууд манай респуб-
ликада баашагай асарагданхай. Иймэрхүү
хэлжээ ябуулганууд мэнэ мэнэ болоод нэ
үгсэргэгдэжэ байха гэжэ найданабди.

Выставкын түгээхэлдэ дүнгүүд согсолог-
дожо, дүрбэн хүлтэй хамнаарнай шангай,
нууринуудыг эзэлжэ, тусхай шангуудта хүр-
төө.

Тэдэний түлөө эзэдын шангуудыг абаа заб дээ. Бүх программмын бэлүүлэгдэж, АҮҮРЭХЭД аucion үнгэрсэгдэж, спаниель-нууд худалдаглаа.

Жаргал ХАЛБАЗЫКОВ.
[Авторай фото].

Дотоодын албагдай лейтенант Владимир Тарасов орондоол 27 нахатайдаа албаа дүүргэнэ ябахаар наха бараа.

Тэрэ үдэр 12.05 сагта долоо үгтэжэ, Тарасов бүсэд түймэр сарагшадтай хамта ябууд дундаа хубсалаа үмдэжэ, д ууданан газар тээшэ гүйл- гэдээд хэн. Сэрэгэй хороодто түймэр болоо гэжэ дуулаадаа, тэндэ түймэр сарагшад үгы ха юу гэжэ Владимир мэдэжэ ябаа. Харин хороо- юу юун тиниэ ехэ туһаламжа ошохо хэм даа.

Владимир Тарасов хэрүүлэй начальник байгаа. Аюулай үедэ командир гэгээн хэрюусалгатай газарта байха эһотой гэжэ тэрэ найн мэдэдэг лэн. Түгээрэй боложо байһан газарта өрхэдэнэ, гэ-

рэй орой улаан дүлээр соробхижло байба. Үгн-
дэ хүнүүд байжа магадгүй гэжэ нанахан Таррсов
казармын ханада гэшхүүр тодхохо захиралта үгз-
бэ. Гэрэй орой дээрэ арай гэжэ гаран сасуунь
гал дүлэн улам хээрэ соробхижло, татахан лини
дүлэндэ абташаба. Ингэжэ орой дээрэ гарахан
түймэр сарагшад кеергөө бууза аргагүй боло-
шоо.

Владимир Тарасов өнөтойл баятар герой шэн-
гээр наһа бараа. Тэрээн тухай дурасхаал хэтэ-
дээ мүнхэ.

Олег МЕРКУЛОВ,
республикын МВД-гэя ОПО-гоя
хүдэлмэрилэгшэ.

Архидалгатай хайшан гэжэ тэмсэнэб?

Республика доторнай нүүлэй үедэ архин зүйл-
нуудын ехээр худалдагдг болохоон ушар хүн-
зоной ханга зобооно. Энээнхэй уламжалал, за-
луушуулал дунда хулгилан ааша гаргах ушар-
нууд олошорно. Гэр бүлэдэ арасалдан, ажалһаа
хааталга, гэмтэлгэ гэхэ мэтэ гажа буруу абадал-
нууд архинһаа болоно бшуу.

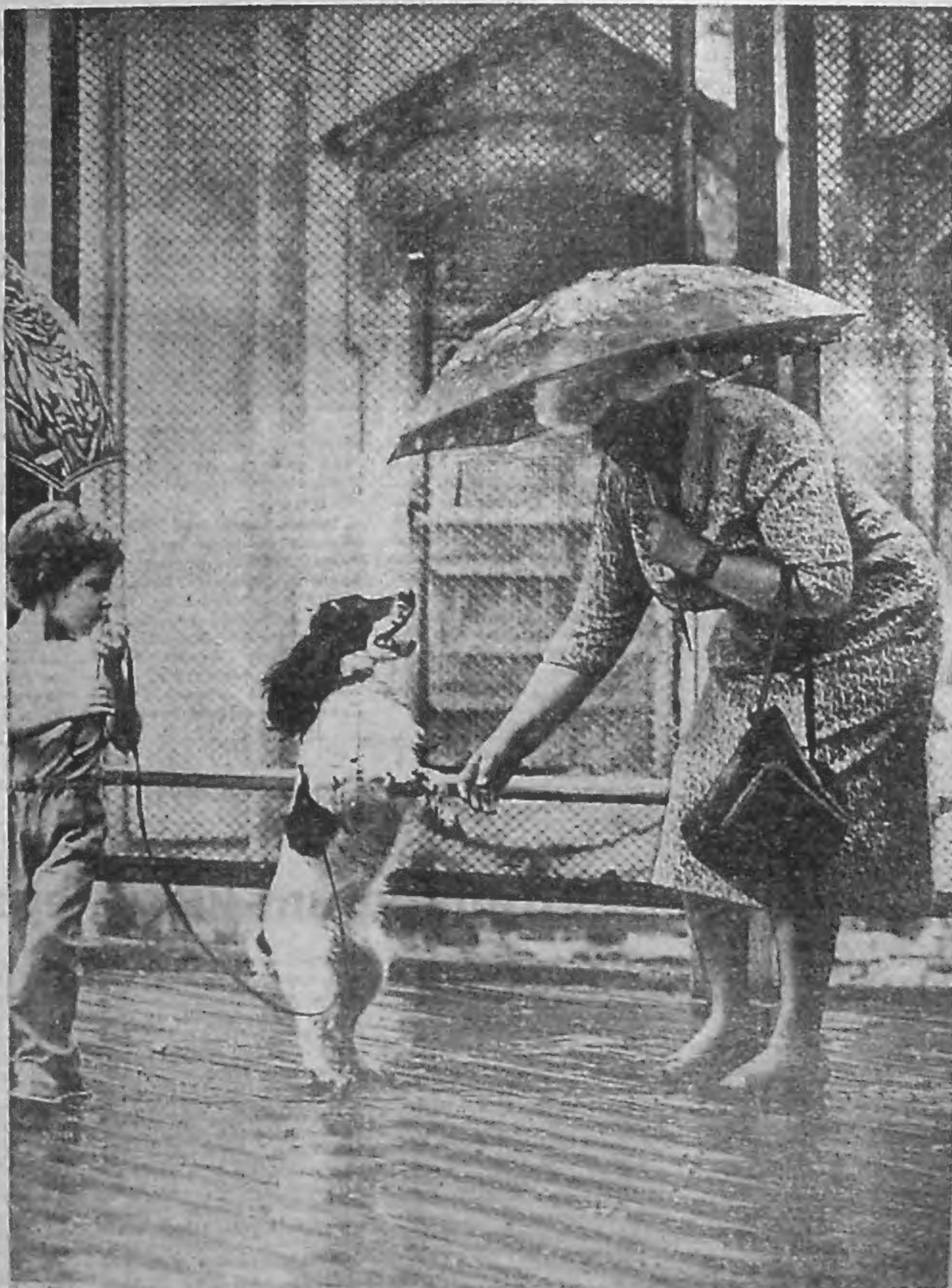
Республикым зарим районуудта тэрэ тоодо Баянтын, Ахын, Хуралханай, Загарай, Сэлэнгын районуудта эрхчин зүйлүүдэе хэмнээ үлүүгээр худалдана. Эдэ районуудай худалдаа наймванай ажалшад эрхи ехээр худалдана, мүнгэнэй эд бараанай эрвэсын тусб дүүргэхые оролдно бшуу.

Тээд архиин хойшолон ямар байхав гэжэ тэд-
нэр мэдэхэ гэжэ хүсэнэгүй.

1989 оной статуправлениин оперативна мэдээнүүдэй ёһоор республика доторнай хатуу архив нилээд өхээр хэрэглэгдэһэн байна. Ингэжэ хүн бүхэн 238 түхэригэй архив ууһан байшана, Энэмэй сошордомо дохоё болоно бшуу.

Республике дотор архидалгатай тэмсэл шонгдохгодох ехотой гэж хэлэх байнабди. Энэ та-
лагр хэмжээнүүдье абаха шутала.

Д. ДАРМАЕВ,
ДОБТ-гэй республиканскй соведэй
правлениин хэрюусалгата секретарь.

Иймэ нэрэтэй, 1377 нойртай, хоёр ботито ехэ түүхэ Убэр Монголой нинслэл Хүхэ-Хотодо 1987 ондо хуушан монгол хэлн дээрэ хэблэгдэбэ. Тэрэниие Сайшиял (анхан нэрэнэ баатар) гэжэ монгол хэлэ, түүхын асуудал шэнжэлдэг хүн зохиогоо юм.

Урдань, ехэнхидэ Чингис хааниие хара будагаар будажа харуулаха эрмэлзэл үзэгдэдэг байгаа. Харин мүнөө МНР-тэ, мүн Убэр-Монголдошье тус асуудалые ондоогоор, диалектичэскэ өһоор гэжэ гү, али энэ түүхэтэ хүнэй ажал абуулгыг хайн, муу талануудтайн үнэн зүйсөө харуулаха гэдэг болохтой. Тусхайлбал, хэблэгдэн газарһаа үгтэһэн энэ нийм оршолдо нитэжэ бэшгэдэнэ: «Тэрэ монгол үндэһэтэнэй бүрилдэн хүгжэхэдэ лута ехэ габьһатай байхаһаа, гадна, Дундада улсасай (Хитадай) үндэһэтэнэй нэгдэн хүгжэхэдэ гарамгай хуби нэмэри оруулан монгол үндэһэтэнэй агүү-ежэ баатар хүн юм». Тийгээд энэ ехэ түүхэ бэшгэхэдэ, зохиогшо ганса хүнэй үйлэ абадалаар хизаарлаа бэшэ, харин тэрэнэй ажал абуулгыг гол шэнжэ болгожэ, тэрэнтэй холбоотой байһан гол гол түүхын хүнүүдыг, аймаг угсаатан, улас оронүүдыг али болохо тодорхойгоор бэшхыг оролдоо. Тийн энэ зохиолой уде үшөө амар бэ гэхэдэ, тэрэ түрэл монгол үгэ хэлэ үзэг бэшгэхэдэ бэшгэн абарга ехэ зохиол мүн гэнэ.

Сайшиял монгол, хитад ород, япон хэлнүүдыг хайн мэдэхэ эрдэмтэн тула Чингис хаан тухай дэлхэйн элдэб оронүүдта бэшгэдэгдэн олон тоото ном, статьянуудыг, гадна урдань мэдэгдээгүй байһан материалнуудыг хайса хэрэглээ. Эдэнэй 200 гаран список номдо хабсаргагданхай. Мүн Монголой эртэ урдын түүхэдэ хэблэгдэн үнгэтэ гөө зурагууд, хальһуулай дүр зурагууд үгтэнэ. Гадна хабсаргагданхай номдо, дурдагданхай хүнүүдэй, гавар үһэнэй нэрхүүд, Чингис хаанай болон бусад хүнүүдэй уг изагуурай олон үсгн харбалжанууд үгтэнхэй. Мүн тэрэ үсгн монгол угсаатанай хагуур һүүһе, Чингис хаанай дайладалхан газар оронүүдыг харуулан картанууд бии. Тэрэһэлэн арбан ехэ бүлэг бүлэгийн хойно олон амгаалтанууд хабсаргагдана. Тобшоор хэлэхэдэ, энэ зохиол болбол монгол угсаатанай эртн түүхыг савшан шэнжэлэхэдэ, хайн тулгуур боломжо үзэхэ дамжаггүй. Тэрэ ойлгосотой, тодо элээр бэшгэдэнхэй.

БАРГА БУРЛАДУУД ТУХАЙ НОМ

Бурлад зоной дунда унин-

һөө хойшо байһан домогой өһоор, хэзээ нэгэтэ урда сагта Барга баатар гэжэ хүн байгаа. Тэрэ зүүн-урда зүгһөө өрөөдэ, Байгалай урда өрөөдэ нутагжаһан гэдэг. Энэ баатар Олюудай, Бурлад, Хориндой гэжэ гурбан хубуутэй байһан юм. Хубуудынхээ ехэ болохо-до, тэднэй саашадаа хажуу хуушын заалан байгаа. Тийгээд Олюудай гэжэ хубуутгээ баруун тээшэ элгээһэн, Бурлад гэшхээ хажуудаа, Бай-

ЯРЯНАА ХЭЛЭНЭЙ ЕХЭ ТОЛИ

Монголой Арадай Республи-када халха, бурлад, дурбэд, торгууд, урианхай, өөлэд, захачин, үзэмчин, барга гэжэ ээргын олон монгол яһатан амидаржа, тэднэй хэлэниинь халха аялгуунда (нутаг хэлэн-дэ) үндэһэлхэн нинтэ литера-тура хэлэнэй нүлөө өхээр үзэжэ, тэрэндэ улам ойрто-жо байгаа юм. Тиймһээ тэдэ олон яһатанай нутаг хэлэнүү-

һөөрөө һуудаг. Тиймһээ бур-ладтай олон нутаг хэлэнүүд тэндэ түлөөлэгдэнэ гэшхэ. Эн-дэхи бурладуудай хэлэн ород хэлэн нүлөөндэ үнэрмэ өхээр ороогуй тула хуушан баяли-гаа хадагалһаар юм. Жэһээнь, моринной жороо нимэ олон янзаар илгаруулагдана: хонин жороо, тэмээн жороо, тэлмэн жороо, уһан жороо, һөөг жо-роо, унаган жороо, ульган жороо, һайбар жороо; харин «хатархан» гэшхэ нимэ байдаг

дэдэг Зүр хүлэгэй хэлбэринь гэхэдэ, тэрэ бишыхан толгой-той, шобхо хүшүүтай, дэлхэн ба һүүһын шэнгэн болоод ехэ гултай, гансаараа ябахадан ха-шан юм. Энэ морин унаган сагтаа наранай ороотор хэблэг-гүй байдаг юм. Тобшоор хэлэ-хэдэ, энэ ном хадаа монгол хүнэй олон зуун жилдэ морин эрдэнитэй нүхэсэжэ, тэрэнэй һайхан шэнжнүүдыг мэдэжэ таниһанаа согсолһон дэбтэр мүн. Тэрэһэлэн энэ хадаа хуу-шан монголоор уншажа һура-хада туһатай һудар болоно.

«ОРС-ХАЛЬМАГ КҮҮНДВРЧ»

1988 ондо Хальмагай АССР-эй нинслэл Элисте хотодо им-мэ гөршөгтэйгаар хэблэгдэнэн ном ородоор «Русско-калмыц-кий разговорник» гэжэ боло-но. Хальмагай Түүхэ, хэлэ бэ-шэг ба экономикын институтай хальмаг хэлэнэй таһагыг даг-ша байһан, һайхан сагһаа урд наһа бараһаһан эрдэмэй ман-дидат Э. Ч. Бардаев болон В. Л. Кирюхевэ гэгшэд энэ шуухала хэрэгтэй номыг 25 мянган хэлэгээр, долоо шахуу хэблэлэй хууданай тэмдээн-тэйгээр барлуулаа. Хүнэй эл-дэб олон ушарта гэр бул-дөө, гудамжада гэхэ мэтэ ха-рилсахадаа хэрэглэдэг хальмаг хэлэнэй үгэ болон мэдүүлэл-нүүд энээн дотор тэмэ темээр үгтэнхэй. Жэһээнь, мэндэш-лэлэ, үулзахадаа хэгдэдэг хо-ёрдөөн, танисаһаа, урилга, түрэлэн үдэр, хүнэй шанар, колхоз, совхоз, ургамалнууд, оошг гэхэ мэтн элдэб олон темээр үгэ хэлэлгэнүүд эндэ харуулагданхай.

Гадна ярянай хэлэнэй энэ дэбтэртэ «Хальмаг-оронд тоб-шо толи», хүнэй нэрхүүд, мүн амон, үгын абдарһаа өбтөнх олон багхан хэлэгүүд («Жан-гарһаа» нэгэ таһархай хальмаг «хэрэлмүдэ» үрэлхүүд), маг-таалнууд, таабаринууд, ом-һон, хошон үгнүүд, онтохо-нууд, даржагануур үгнүүд («сороговорик»), мүн арадай болон мүнөөнэй хальмаг дуу-нууд үгтэнхэй. Тобшоор хэлэ-хэдэ, хальмаг хэлэнэй эгээл дээжэ зүйлүүд үгтэнхэ, түүхэ хэлэвэ залуушуулай шудалха-да, туһа хүргэхэнь дамжаггүй. Гадна энэл зорилгоор хальмаг хэлэнэй аблануудай болон грамматикын онсо зүйлүүд тобшоор бэшгэдэнхэй. Тэрэ-шэлэн тайлбартай хальмаг ян-тэ бии. Тэрэниие хараад, хн ямар жэлтэйб гэжэ дэры мэд-дэхэр. Гадна хабтанһанай до-соо талада энэл антэ ондоо мөхөөр, дүхэрэг соо үгтэнхэ, хэблэдэн онууд ямар жэл байгааг гэжэ хараһаар элэр-нэ. Нүгөө хабтанһанай Халь-магай АССР-эй карта зураг-данхай. Дэбтэртэ сэнгын — 80 мүнэн.

Д. ШАГДАРОВ,
БИОН-ой түдэлмэриэлгэшэ.

Эгээл эрхим дээжэ зүйлнүүд

гял шадар үлэһэн, харин Хо-риндойе хадатай, модотой га-зараар агнуури хэжэ эба гэ-һэн байна.

Энэ домог хадаа бодото үн-дэһэтэй. Эртэ урда сагта бар-га угсаатанһаа элэгдүүд гэхэ гү, али ойродууд, тэрэ тоодо хальмагууд, мүн баруун ба хори бурладууд гараһан ба-римта энээн соо «соголодон» харагдана гэхэн тобшоолой эр-дэмтэд хэдэг.

Убэр-Монголой нинслэл Хү-хэ-Хотодо «Баргадай түүхыг шэнжэлэгдэн гэхэн номыг Гал-зуудай Түбшэ-Нима гэдэг хүн хэблэжэ гаргаба. Тэрэнэй бэ-шгэхэнэй өһоор, барга бурла-дууд Х зүүн жэлдэ бүрилдэ-жэ эхлэхэн гэнэ. Чингис ха-най Ехэ түрн бии болохоһоо ааар урда тэдэнэр баруун зүг барин абажа абатараа, хой-шоо гогдири, Байгал далайе тойрон һуурижаһан юм ха. Эн-дэхи мүүдэл угсаатан тэдэн-тэй нилэлдэгдэн байгаа. Тий-гээд баруун-хойшоо ошонгуй нутагтаа үлдэнхэн барга бу-рладуудын мүнөө Хүлэн-Буйр аймагта һуудаг хуушан барга гэдэгүүдэй үндэһэ һуу-ри болоо гэнэ. Харин шэнэ барга гэшхэнь Байгал шадар-һаа XVII зуун жэлдэ тийшэ зөөжэ ошоһон барга бурла-дууд юм гэнэ. Манай монгол-шо эрдэмтэн В. И. Рассадинай һанамжын өһоор «а» гэдэг нмагтал бурлада байдаг абла-ниинь XVII зуун жэлһээ ааар урда бии болоһон юм. Тэрэнэ бурладай элиисэг хулнисагай Байгал шадар нүүжэ еорхэхэ урда хэлэндэнь байһан гэдэг. Анха эртэ сагта нэгэ хэлэтэй байһан бурлад болон барга-дууд олон зуун жэлэй турша-да, бэе бэеһээ олон зуун ки-лометр холо һуужа, тэжэлдэн мүнөө үзэгдэдэг илганууд бии болоо юм.

дэй баялыг бэшэжэ, тэмдэг-лэжэ абаха талаар Монголой шэнжэлхэ ухаанай академикн Хэлэ зохиолой хүрэлэнгэй хү-дэлмэрилэгшэд олон жэлэй туршада ехэ худалмэри хэжэ, арьбан ехэ материал суглуу-лаа. Мүнөө тэрэ материалдаа түшгэлэн, «БНМАУ дахь мон-гол хэлэни нутгийн аялгууны толь бичиг» гэжэ гурбан бо-тито томо словарь гаргажа эхлэбэ. Энэ толини эрдэмтэ хүтэлбэрлэгшэнь МНР-эй АН-ай гэгшүүн-корреспондент про-фессор А. Лувсандэндэв, ха-рин ахмад редакторнуудын эрдэмтэй доктор профессор Чой, Лувсанжав ба доктор Б. Ендон гэгшэд юм.

Һайхан Улаан-баатар хотодо, Б. Амаржаргалай зохиолон «Халх аялгуу» гэжэ нэгдэхэн ботини хоёр номой түрүүшын-хэй хэблэгдэбэ. Энэ 718 нойр-тай. Энэндэнь мүнөөнэй мон-гол литературна хэлнһээ зү-рэтэй халха аялгуунай үг-нүүд түүжэ оруулагдаа. Жэ-шээнь, хүнине хүндэлхэ нэр-лэһэн «бугай» гэжэ үгэ ороно, литератураар энэнь «гуай» юм. халхада: Санж бугай нр-кэ, литературай хэлэндэ: Санж гуай нрнэ гэхэ мэтэ.

Тус толини хоёрдохн бо-тинь «Ойрд аялгуу» гэжэ нэр-этэй байха ба тэрэниие Ж. Цо-лоо гэдэг эрдэмтэн зохиогоо. Энэндэнь дурбэд, баяд, тор-гууд, урианхай, өөлэд, захачин ээргын нутаг хэлэнэй үгнүүд оруулагдаа.

Толини гурбадахи ботинь «Бурлад аялгууны толь» гэжэ байха. Энэниие бурлад гар-балтай эрдэмтэн Гоншогэй Гантогтох зохиогоо юм. Мон-голдэ бурладууд олон нутаг-та, тусхайлбал, Дорнод, Хэн-тэй, Сэлэнгэ, Булган болон Хүбсэгай аймагуудта, мүн Буйр нуурай дэргэдэ, гадна Сүхэ-баатар аймагта бөөн бөө-

гэбэл хэлэн хатарха, һэбэгэр хатарха, һулин хатарха, һомон, хатарха, хайбан хатарха гэхэ мэтэ, Бурлад хэлэнэй энэ бая-лыгынь харуулаха гэжэ автор оролдоо. Гадна эртэ урдын зохиолнуудай, мүн шэнжэлгэ-нүүдэй элдэб үгнүүдтэй бу-рлад үгнүүд сасуулагдана.

«МЭРГЭН ТОЛИ»

Мүнөө МНР-тэ хуушан мон-гол хэлэн һэргээгдэжэ эхлээд, һургуулин 7—8-дахн клас-суудта үзэгдэдэг, мүн тэрээн дээрэ ном һудар хэблэгдэжэ эхлэбэ, Һайхан «Эрдэмтэ» гэдэг газетын хэблэлэй үйлэд-бэрндэ «Мэргэн толи» гэжэ хуушан монгол хэлээр, урда-най жанштай номой мангтай-гаар хэблэгдэбэ. Хууданан бү-хэнэй ара талада тус зохиол монгол (кирилл) үзэгүүдээр буулгагдажа, мүнөөнэй литера-тура хэлэндэ дүтлүүлэгдэн-хэй. Г. Гантогтох, Г. Даш, Чой, Лувсанжав, Д. Батхүү, Т. Бадамдорж гэгшэд тэрэниие бэ-лэгдэжэ хэблэбэ.

Энэ номой гүйсэд гарша-гынь «Мэргэн толь хэмээх хуль-гийн шинжийн судар» гэжэ юм. Энэж соо эрдэмтэ хүлэг мо-ринд хоорондоо ямар илгаа-гайб гэжэ хэлээд, тус тустай тэдэ ямар бэлэг шэнжлэгдэб, тэдэниие яажэ заһаха, хорихо хэрэгтэйб гэжэ тодорхойгоо хөөрөгдэнэ. Тусхайлбал, гүй-гөөшэ морид Бүдүүн хүлэг, Хурдан гоо, Хатан хараа, Бо-ро тураг, Холе хараа, Шоно хүлэг, Зүр хүлэг гэхэ мэтэ олон бүлэгтэ илгэгдана. Жэ-шээнь, боро турэг гэдэг мо-ридой хэлбэринь ямар бэ гэ-хэдэ, толгойнь томо, хүшүү-ниинь ута, хүлын нарин юм. Табан наһа хүртээр хашан бэ-шынэ таниханы бэрхэ, өхээр ташуурдахада үбдэхгүй, нэгэ үдэр абахадэ эсэхгүй морин болоно, Баһа хүнэй хэлэ мэ-

Хараа түсэбүүд

«Видеофильмын» ерээдүй

Мүнөө дэхэй дээрэ 135 га-ран миллион видеомагнитофон бии. Тэрэнэй нэгэ миллио-ниинь лэ СССР-тэ байна. Ур-дахн жилиудтэ видеопродук-ци манай орондо нюусаар оруулагдажа, 10 шахуу мянга фильм болон видеопрограмма түүнүүдтэ доогуур худалдажа-жа байгаа юм.

Тийн 1986 оной ноябрыта «Видеофильм» гэжэ гүрэнэй бүхэсоюзна эмхи байгуулагда-жа, видеопродукци тарааха эр-хыг гүрнмшүүхэ гэхэн зор-илго тэрэнэй үмэнэ табигдаа-лэн.

Мүнөө совет пентнүүдэй гаргагдаг болооһыг һайн. өһо буса аргаар эрхэжэ бай-даг гадаадын видеопродукцие олонхи хүнүүд хараха дуртай байха. Энэһнээ гадна хилэ шадар һуудаг 60 шахуу милли-он хүн гадаадын фильмүүд бо-лон теле-дамжуулгануудыг ка-

ража, эдэниие кассетэ дээрэ бэшэжэ абаха аргатай.

Эдэ нюусаар эрхэжэ байһан видеопродукцие турхимн ту-лада «Видеофильм» нимэ юу-мэ хараална, дурдаһана.

СССР-тэ видеопродукциин нилээд үнэтэй хадаг, филь-мүүдэй тематическа програм-мануудыг, мэдээжэ режиссер-нуудай жэһээнь, Трюффо, Ко-пола, Абуладзе, Климов гэг-шэдэй фильмүүдыг урьһаар (кредитээр) худалдаг боло-хы дурдаһана.

Хожом хойшодоо видеокас-сетнүүдыг кинотеатруудта худалдаг болохо өһотойбди. Жэһээнь, түрүүшынхээ гара-һан картны харамсаараа, хү-нүүд тэрэниие худалдан абаха

аргатай байха. Мүн тусхай про-грамматой кассетнүүд (жэ-шээнь, садоводуудта, автомо-бильда дуртайшуудта зориул-жа) гаргагдаг болохо. Мүн элдэб баян музейнууд тухай картинанууд байха.

Тэрэһэлэн «Видеофильм» га-даадын оперо, балетуудыг буулган фильмүүдыг гарга-ха. Гадна һургуулин гол предметүүдээр һуралсадай ан-деопособинуудыг, мүн союзна республикануудай национа-льна хэлнүүд дээрэ элдэб олон янзын программнуудыг буулгахаар түсэлэгдэнэ.

Экзитһээ, урагша ороной олон кино болон телестуди-нууд «Видеофильм» захч-

наар фильмүүдыг буулгажа үгэдэг байгаа. Харин мүнөө «Видеофильм» өөрөө картин-нуудыг буулгажа эхлэбэ. Жэ-шээнь, «Зойкина квартира» гэ-жэ Михаил Булгаковай ауж-гөөр фильм буулгагдажа бай-на.

«Видеофильм» гадаадын партнернуудтай нэгтэ кар-саатай болохыг эрмэлзэнэ. Жэ-шээнь, Англын кинобизнесме-нүүд залуушуудта зориулжа, турса һонин сюжеттэй олон фильм хамтаараа байгуулаа гэ-һэн дурдтал оруулаа. Япон партнернууд «Эрхи гүрөөһэ-нэй арһа нэмэрһэн баатар» гэхэн Шота Руставелин по-мээр фильм хамта табия гэжэ дурдаха. Мүн Троя хотын па-

жа олоһон тухай совет-тур-циин фильм табия түсэлтэ-бди. Европн болон бусад фирмнүүдтэй хамтаран, эдэн эстрадин видеопрограмма та-биха түсэлтэбди. Ангел, Аме-рикс болон Франциин фирм-нүүд хамтын студиянууд бай-гуулаа гэжэ дурдаһана. Эдэ дурдаһанууд мүн лэ зүбшэн хэлсэгдэжэ байхтай.

«Видеофильм» кино харуул-ха өөрын сэтэ байгуулаха түсэ-лэнтэй. Видеобарнууд худэл-жэ эхлэнхэй. Гадна жэлэй һүүл болотор мянган видеока-нон нэгдэхэ юм.

Мүнөө «Видеофильм» на-галагта 900-гаад программа бии байна. 1990 оной эсэ хү-рэтэр манай нэгдэжэ жэлэй туршада 100 часай, харин 1995 ондо 300 часай продукция гар-гадаг болохо юм.

(ТАСС).

Манай жаргалтай байн байдаг уу? Энэ, харин тэрээр тухайн үеийнхэн хэлэхэд ондоо хүмүүсийн олон аав дээ.

Республикадамын промышлен-
ностины бич болон тухай, тэрээр
үндэснөөр арав зоононгийн
байдал хуудалтай байжархан ту-
хай домоглохон энэ бүлэгөө би
эхэс бергом харада оорюута оруу-
лаа. Миний арадай мунд үедэ
дээс байсан ахтар харуул бай-
сан, бурлалма ажал хүдэлмэринэ
хабарай эхэн харатай мээшнээ.
Юундээ гээдээ, арав зоононгийн
хүтэжлээ, жаргалтай байдалын эх-
барай хүсэл урсгал мэтээр үнэ-
гээрөө харьцалма, миний арадай
ажалбайдал хэлмэ дүүрэн унхтай
гол мурэн шингээр урдаа, ком-
мунизм гэж нэрлэсэн өсөн да-
лдаа, шударгай!

БАГА БОРГОН Гурбадхын бүлэг

Апрель һара бага боргон һа-
ра гэж нэрлэгдээд. Ингэж бу-
рхад зон эртэ сарһаа хой-
шо энэ һары нэрлэдэг байһан
юм. Бага боргон харада саһан
бүхидөө хайлажа, һалһан бай-
даг. Республиканын урда ай-
мгуудта хабарай тарила энэ
үедэ түлэг дундаа хуудалдааг.
Гэбшье бага боргон харада хү-
күүд байа дуртай бэшэ юм.
Олонхи ушарта хабарай хара һа-
лан харага муухайгаар үлсээ.
Ингэж шинг нойтон тэрэ саһаа
бага газары хатаагхархаар
ахалла. Манай энэ үбэлдөө са-
һан муртэй ороодоггүй ха юм.

Нэгтэ газар таряалангай талаар
нэгэ томо эрдэмтэний хэлһэн үгэ
шалһаа ушар болоо һэм. Тини
тэрэний хэлһэн зарим үгэнүүдөө
оройдоо хэзээш мартхагүйгөөр
хадууа абха бэлэйб.

Хүдөө ажары хүтэлэ дэл-
хэм дүй дүршлэ нэгэ нэмэ жэ-
мэ еһо бич болгоһон байна. Жэл
сөө гурбем зүүн миллиметрһээ
бага тэмлэжэйн шинг нойтоной
унадаг газарта тархан ажал эр-
хилжэ болохогүй. Ингэ газарта
талха тарха ургуулахда олзотой-
шье байхгүй.

Бидэ байгалин хэлдээ аб-
жа байнбди, байгалин байда-
лыг нойтонгоо шадарга гэжэ
байжа хэрэггүйшье, хэрэггүйшье
газарта амаршье үндэһэ баримта-
гүйгөөр бэлдэжэ журмалистиүүд
байдаг. Тэрэ эрдэмтэн химистиүү
дүрмн еһо бич юм гэжэ зүбшье
хэлһэн байгаа гээшэ ха. Тээд
тиним еһо гурим таама хэм зохоо-
гоо юм! Зүгөөр мэл үсэдэг ма-
ний эхилсэг хүлмисг бурладууд,
манай энэ нутаг уруу нүүжэ ор-
һон ородууд, халһаа талха та-
рха ургуулахдаа ахтарбар бэрхэ
шамдэшгүүд манай энэ байгалай
үмэнэйн хизаары, манай бурла-
дай газар дайдые сүл гүби бо-
ломо байһан газар гэжэ хэзээ-
шье тоолологүй гэжэ би һайн мэ-
днээ. Ингэж тоолологүйһөө
гадаа, энэ газар дээрэ талха та-
рханай хэрэг эрхилдээ, паар ха-
лаха еһотой гэхэн тон һонирхон-
той хургаал хэбэрүүлһэн байна
бшуу.

Манай республикын Загартын
аймалга талха тарха ургуулаха ах-
тарбар бэрхэ мэргэжлэйн шэмдэ-
шг таряашан Серапион Киселев
байһан юм. Тэрэ аймалгай баг-
маргаар бэлтэй, халһаа, үсөөн үгэ-
гүй хүн һэм. Хүнэй зан абарине
мэдэхье тулада нж түрүүн энэ
хүн амар юмдээр һонирхдог бэ,
амар юмдээ үмэн зүрхһинэ
хууддаг, хүсэ шадалаа зориула-
даг бэ гэжэ тодорхойлодог зан-
тай хүн. Ангэ түрүүшнхээ Се-
рапион Кирилловичдэ ошохо-
ноо хэзээшье мартхагүйб. Гэр-
чнь дүтээдөө, урда тээһэ ха-
раа үсөөгүй юмдээс хаража, гай-
халын хээр гайхан, хаалга үүдэ-
һэйн хажуудаа хүдэлжэ шадхаа
Гэлин, зоогсоор байгаа һэм. Юб
гэхэдэ, хаалга үүдэһэйн ахтарбар
һайхан һинилүүртэй байгаа бшуу.
Ингэ һайханөөр бүтээгдһэн һин-
лэмэ шэмгэлэтай хаалга үүдэ
урда хойношье хараагүй хүн
абха.

— Гов гү!—гэхэн бүдүүн ахлан
арадам дуудлаа һэн. Ингэж Се-
рапион Киселевтай танилсаа бэ-
лээб. Энэ хүн тухай, энэ хүнэй
ажал хэрэг тухай хэды хээр бэ-
шгдээ, хэды олон үгэ хэрэгдээ
гээшэб. Социалист Ажалай Герой
Серапион Киселев үнэхөөрөө арав
зоной дунда мартхадагүй үлээх
еһотой хүн гээшэ. Тэрэний хэлһэн

хэрэг хэзээдэһье мартагдаа еһо-
гүй. Юундээ гээдээ, хэлһэн бүтээ-
һэн юмдэһиний манай республи-
када, манай байгалийн үмэнэйн ню-
тагуудта ашатай тухатай байна
бшуу. Би энэ хүнине һайн мэдэ-
хэ һэн хойноо тэрэйн тухай дэл-
гэржигээр хөөрхэ һанатайб.

Модоор ахтарбар һайханөөр һин-
лэһэн хаалга үүдэ хэдэг уран дар-
хан байһанараа суургаа һаанч,
хүнүүд Серапион Киселевын алтан
гартай хүн, гов һайланин сэгнэ-
дэг, ариун һайхан шэмгэлэһье
өөрөө бүтээжэ шаддаг хүн гэ-
жэ хүндэлжэ байгаа. Тээд Се-
рапион Киселевтай бүхэ нэһанайн
гол хэрэг гэжэ шэһинисин ахтар-
бар үндэр тогтууртай ургаса ур-
гуулаха гэхэн бодол, хүсэл, орол-
долго байгаа бшуу. Тээд үндэр
ургаса абжа шаддагшье бай-
гаа. Тэрэ өөрингөө зөөнод амар-
шье үржэлгүй жэлүүдтэ, хэды-
шье ган гасуур жэлүүдтэ баян
ургаса ургуулааг һэн.

Арбан хоёр эрдэни шэмэгни

— Багахан шинг нойто унадаг
газарта талха тарха ургуулахтай
үрэгүй, тиним газары сүл гүби
боломо байһан газар гэжэ гэжэ
тоолохо ээргэтэй гэжэ нэгэ эр-
дэмтэн хэлһэн юм, та юун гэжэ
һаната байнбди?—гэжэ Серапион
Киселевхоо асуугаа бэлэйб. Суу-
та таряашан миний асуудалыг бо-
дожо, нилээд удаан дуугай һуу-
ба.

— Юун гэжэ юм дээ,—гэжэ һуу-
лаары заралгүйһөөр дуугарба.
—Гансата хариусаханы бэрхэтэй
байна. Бидэ гурбан зуун жэлэй
урда тээ энэ газарта мүүжэ эр-
хэн зомдн. Ерэхэдэ бидэнэр энэ
газары үсөөд һайн байгаа һаанч
—барлаха, биригүй газар һаанч
—өөргөө зөөжэ абшаха гэжэ
эрхэ бэлэ һэмдн. Маннишын,
дүүтэн, нийш һаманаа асарга юм,
гэр бүлөөрөө бидэ сүлэлгэдэ эр-
хэн зон гээшэдн. Шадга һаа, эн-
дэ амаруу, үгэ һаа, хосороо гэ-
жэ нийш элхэгдһэн байгаа! Тини-
гээд лэ, дүүтэн, бидэ энэ газар-
тай танилсаа, хайлаа, амар юм
гэжэ шэмгэлэжэ, үгэжэ эхилээ бэ-
лэйбди. Эндэһэн газарай хүрһэн
гээшэ, дүүтэн, бэшэ ондоо газар-
рай хүрһэнһөө тэд ондоо юм
дээ, жэл бүхэндэ нэгэл хэмдээ,
тэрэ зандаа байдаггүй. Эндэһэн
газар гээшэ һамга басагад шэнги
эрхэлжэ, тумаруу юм. Тээд һам-
га басагадта хэн сүлэлдэһа һэм!
Һамга басагад гээшэһинэй эрхэм-
хэй байха гэжэ түрһэн зон ха
юм. Харин эрхшүүл тэдэний ая
дааха еһотой. Тэрэ эрдэмтэһин
шинг нойтон тухай тон зүб хэлэ-
һэн байгаа дээ. Эхэнэр зоной
эрх хүнгүйгөөр, эрх хүнэй эхэнэр-
гүйгөөр хадгарга, гансал уур су-
хал болоходогтол адли, газар
гээшэһинэй шинг нойтогүйгөөр ха-
тажа, нэгэн гээд, хара шорой бо-
лон үрхирхэ, үгэ һаа, шулуун шэн-
ги үржэлгүй болохоого гэжэ
амаршье тэнгэ хүн мэдэхэ юм
ааб дээ.

Хэрбээ газары шингүүлзгүй
һаа, юмшье ургуулахагүйш. Би мил-
лиметрэй талаар балай юмдээ
дээдэ хүнине бэлэб, бороогой
ороходо, саһанай хайлахада га-
зартай хэды шэмгэлэ шинг нойто
абанаб гэжэ тоолоогүйб. Зүгөөр
миний үбгэ эсэгэнэр нэгэл үдэ-
тай байдаг хадан, эндэһэн газа-
ры паар болгон хахалдаг бай-
гаа гэжэ һайн мэднээ. Дүүтэн,
паар гээшэһинэй шулал зүйл ха
юм дээ. Таряашан гээшэ энэ хэ-
рэгтэ хэды эхэ хүсэ шадалаа гар-
гана гээшэб. Паар хахалхада,
минил хахалха бэшэ, хоёрлоо еһо-
той ха юм. Заримдаа гурбаде-
һаашье хахалдаг. Ингэһье мон-
согор шоройн байхагүйгөөр жэг-
дэлжэ борнойхо ээргэтэй. Манай
үбгэ эсэгэнэр эндэһэн газары
эгээ нигэжэ элдүүрилдэг байгаа.
Амаршье газар һаанч таряашан
хүн гээшэһинэй тэрэнээ "эмэлдэг
бэлэ, харин хайхан гэжэ энэ га-
зары шадлаха гэжэб гэжэ тур-
шажа үзэхэ, элдэб арга ээрхэ-
хэ еһотой юм. Гансаа эрдэмтэд,

тинхэдэ мүн тэнгэ хүнүүд па га-
зары муушалаа, сүл гүби боло-
жо байна гэжэ элдэб муушалаар
нэрлэдэг гээшэ ааб дээ. Паар ха-
халхаа гадна, бидэ үшөө нэгэ
нэмэ юмдэ ойлгоо һэмдн. Тэрэ-
нине манай эндэһэн хан хүдэд —
бурладууд хэлжэ үгөө һэн. Урхын
нүхэндэ олон газарта газар бу ха-
лаа гэхэн үгэ бичи юм. Урхэ гээ-
шэһинэй амаршье бороотой жэл-
дэ норохогүй газарта хүхээс мал-
тадаг амхан бшуу. Тингээд лэ
нэмэ урданай еһодо эхилжэгүй,
зариман тиним тэгшэ сүл газарта
хорхойтоо ха юм. Тингээд лэ хуу
захалжаргаа бэлэй. Хоёр-гурбан
жэл болоходо, тиним газарһаа ур-
гаса гаралхаа болишоо һэн дээ.
Тиним андан хуурай газар минил
тооһон болоод үрхирдэг байгаа.
Энэһинине манай эндэһэн унх бутар-
ма газар гэжэ нэрлэдэг. Бидэ ур-
дань нэмэ газары хахалдаггүй
бэлэйбди. Таряашад ахсын юун
эхэ байхаб дээ. Гурбан жэл удаа-

Африкан БАЛЬУРОВ

гаар хахалжа, хоёр ургаса абха.
тэрэ газары зайсаруулархиза
гээшэ манда, таряашадта, барим-
шатай бэшэ бшуу. Юрэдөө зум-
бараануудай байрладаг газары
хахалжа, хүсэ шадалаашье, һан
зөөрнөшье дамы гаргаһанай хэ-
рэг юу байхаб. Тинимдээ манай
эндэһэн тала дайда мүнөөшье бо-
лотороо ойроо хүртөөгүй үлөө
юм. Саадаашье ойронь хүрээ-
лэгүйдн. Бэлшээрин газар хэр-
эгтэй ха юм — колхозойнай зон-
ин хүрэг бэлшэжэ лэ. Амаршье
һайн сабшалан дээрэ байдаггүй,
эгээл хонидой таргалхада хэрэг-
тэй, ахтарбар шарайтай үбгэ но-
гоон бэлшээрин газарта ургана
ха юм. Эндэһэн газарай эртэ ур-
дын эзэд-бурладууд нэмэ юмдэ
мэдэхэ байгаа бшуу. Манай хүр-
шэнэр-бурладууд агар Христос
бурханай бүри мундэлөөгүй бай-
халха хойшо энэ газар дайдаа
ажалһуһан хадаа, эхэл юмдэ мэ-
дэхэ болоһон байгаа дээ.

Серапион Кирилловичэй хөөр-
хэ шагнажа һуудаа, хүнтэй хай-
шан гэжэ хөөрхэдээ еһотойб гэ-
жэ «Превда» газетдэ манда заа-
дагшье һанандаа оруулаа һэм.
Юрын хүнүүдтэй тон эгээлхээр
хөөрхэдээ, эгээл хайдабаридьхэ
хүртээ, хамга эгээл доторойн
бүхэ нойсгаль хөөрүүлжэ абха
еһотой юм гэжэ манниг хургадэг
бэлэй. Ингэ бургаа Алексей Ива-
нович Колосовхоо абһан хүн. Би
тинхэдэ «Превда» газетдэ худэ-
малхтээс бээр бэлдээ, Мос-
гада Норинго хэжэ, хургаал абха
байхаб. Тини Алексей Иванович
Колосовтой хамта манниг Калинин-
най област командировоходо эл-
гээс гээб гэжэ, «Превда» газет-
ын хариусаггата секретарь бай-
һан Михаил Федорович Ильичев
манда командировочно үнэмшлэ-
гэ һарбайхада, ингэжэ элээ бэ-
лэй.

— Алексей Иванович Колосов
гээшэ аймалгай эхэ мастер мүн.
Журналистууд болон уран зо-
лооһод гол түлэб тинимэ шэм-
гэлэ уяагатай ха юм. Харин Ко-
лосовой очерникууд үдөө нутаг-
та амаллажа байдаг манай үеин
хүнүүдтэй тухай манниг, сэдхэл
эзэры тодорхойлоһон уран һай-
хатай шэмгэлэжэ мүн болодог.

Манай орокой аһан бэрхэ очер-
нистэй хамта командировоходо
абжа, юу зараһан үзэхинээ эндэ
бултын хөөрхэ гээшгүйб. Алек-
сей Иванович Колосов мүнөө хэр-
эгхэлдэг «хүдөө нутаг тухай
бэлдэг уран зоолооһон гэхэн хэ-
ры ехэ мангаал гээшэ гэжэ үлсэ-
хэ байгаа дээ. Тинхэ үедэ Коло-
сов нэмэ нэрэ дуулаха аргагүй
байгаа, юуб гэхэдэ, городской жур-
налистууд болон уран зоолоо-
шод хүдөөгүй байдалда нийлээр
хандалһагүй һэн. Тинхэдэ коман-
дировоходо абһан үеин гайхал-
тай һайхан дүрэхал болон, сэг-
жэ зүрхэлдэм үлэхтэй, Зүгөөр эн-
дэ гансатан ушар байдал дүрсахэ
дурал хүрнээ Алексей Иванович
очерк бэлдэхэ гэхэн хүнтээс хөө-
рхэдээдөө, шүлгөөршье, прозоо-
ршье магтууһан аядарһаһан жур-

налистын гээс гү, али корреспон-
дентын блокодыг нэгтэшье хэр-
эгхилжэ гэжэ адаглаа һэм. Алек-
сей Иванович хүдөөгтэй хү-
нүүдтэй танилжа байжа, тон
юрынхээр хөөрхэдээ, түб зоог-
һөө абһан хүн гээшэб гэжэ амар-
шье тухай мангаараа мэдүүлдэг-
гүй һэн. Колосовы харахада, эсэ-
нэ эдэршэнхэй хүнэй гүхэлтэй
байжа. Харин хөөрхэдээ байһан
хүнине баһал тинимэ шэмгэлтэй
ха. Эдэ хоёр һаһатайшаг, эсэгтэ-
һэн мангай хүнүүд урда урдаһаа
хаража, стоюд һуугаа, үүр саб-
тар хөөрхэдөө агша бэлэй. Тинхэ-
дээ Алексей Иванович блокнод-
тоо нэгшье үгэ бэлэжэ абхагүй
һэн. Нүүлдэнь би энэһэн тухайн
Колосовхоо һураба гээшэб. Тини
хэдыһье олон жэлэй үнхэрхэдэ
хэзээдэһье мартахагүй хариу дуу-
лаа һэм.

— Хэрэггүй юмдээ дээ,— гэжэ
Алексей Иванович минил юрэ эх-
лээ агша һэн.— Харманһаа блок-

Африкан БАЛЬУРОВ

нот, авторучка гаргахадһини —
хөөрхэдээ байһан хүнине тэд
ондоо болохохо. Хамаг сэдхэл
бодолоо хуу саһаа нутагад.
«Превда» түрүү бэлдэгтэй хэлээр
шадга хөөрхэ орохо. Урданай
сагта мурдэгшэд гү, али бэлэ он-
доо дээдэ ээргэтэй стол дээрэ
саарһа, бэрхэ табдаа, таряашады
мүххэдэг байгаа ха юм. Таряашад
нэмэ юмдэ үе һаһараа хадуужа
абһан, аша гушанартаа заһһан,
заһһан байна бшуу. Урда саарһа
таһһан хүнөө айдэг заһһанын
мүнөөшье үлэхтэй.

Тэрэ гэхээр би хүнтэй хөөрхэ-
дээдөө, заһһадашье саарһа гүүр-
һа гаргадаггүйб. Мүн хүнэй хөө-
рхэн юмдэ мартахагүйгөөр бээр
Норинхой хүн. Имангал хөөрхэдэ-
һэн хүнтээс баяртай гэлсэжэ та-
раһанайгаа һүүлээр, хэрэгтэй бо-
лохо зүйлөө блокнод дээрээ бэ-
шэжэ абхаб. Хүнүүдтэй хөөрхэ-
дээ, хэлһэн тухатай зохио бодо-
лынь хадуужа абха гэжэ бэр-
хэтэй хэрэг юм дээ. Би өөрингөө
дүй дүршлөөр мэднээ. Зүгөөр
энэһинэй тон шухала, тон хэрэг-
тэй юмдээ ха юм.

— Бидэ, шэмдэшг таряашад,
талха тарха хээр ургуулаха гэжэ
элдэб оролдолго гаргабди, энэ
тэрэ туршалга хээд үсөөбди, тээд
муртэй үрэ дүн туйлажа шадар-
даггүй, хүшэр хүндэ байдалһаа
гаргадаггүй. Юрэдөө, һанаад,
дурсаад үзэхэдэһье, хүшэр хүндэ
даа! Паар хахалһан гээшэһинэй
манга абараа бшуу дээ. Мүнөө-
шье энэ паар манда тухалха. Гэ-
бшье энэ паар манай бүди
үнх сагта, колхозой тогтохоһоо,
онһон машинин бич болохоһоо
бүри урда сагта манай олоһон
оин газарта хэанэ хүрхэ һэм
дээ. Нээрээ, дүүтэн, паар гээшэ
оин газарай шэгшиднэһье хүр-
хэгүй! Оин газары шн хараа һэн
гүш! Тэрэһинэй аймалгай һайн
хүрһэлтэй газар бшуу дээ. Талха
таряанай ургаса гээшэһэн гайхал-
тай байгаа — зүрхэ сэдхэлээ ур-
ма баярөөр халлажа һэмдн! Амар-
шье ган гасуур гээшэ мэдэхэ-
гүй бэлэйбди. Тээд аз оинмай га-
зар үгэ һаһагүй байшье бшуу дээ.
Тэрэ оин газарай хайртайһын гээ-
шын аргагүй юм дээ. Ойдо га-
зартай болохо гэжэ түлһөө гар-
ган хүдэлөөгүй хүн, түгсүүлнүүдье
мангажа халагүй, шулуу сүтүүл-
жа, газар сээрлэггүй хүн юу мэ-
дэхэб дээ. Хожомын тэрэ ойноо
газары орхихо баатай болоһон
тээд таряашад тэд эхээр гашуу-
дан, муудалһан байнбди! Оймай
газар гээшэ алтан эх газар һэн
даа! Ой тиним газары элдүүрч-
хэ шадлааг тэрэ саг үнхэршөө
бшуу. Яадааб гэхэдэ, тэндэһинэй
тэбээр тэбээрхэн газарнууд бай-
гаа ха юм. Ойи соорхойдо гү,
али ойи хахада үндэр газарта
байһан тэрэ талһада мүнөөнэй
комбайнаар хүрхэлһөө байха мо-
реоршье арайхан гэжэ түрэгдэг
һэн дээ. Тинимэ талһин түлөө,
тэрэ талһаа таряанай газар бол-
готын түлөө хэды эхэ тэмсэл эг-
дэдэг байгаа гээшэб. Газарай гү-
дэлмэринэ халта һулахаа һаан

бурлааһа модон ургашаа. Тини-
гээд лэ оин газар элдүүрһиза өр-
гөгүй болоходоо, гансатан паар
хаһааа, баһа юмдэһин урда ош-
жо шадхагүйбди гэжэ бодобо
гээшэб. Нэгэл шнэ юмдэ һанал
хэрэгтэй дээ. Тини нилээд үдэлн
шэһэнхэйһингэ һүүлээр нэгэ н-
мэ арга һанабаб. Тэрэһинэй юуб
гэхэдэ, газар үһалха хүдэлмэри
бшуу. Гансатан ороодой газар
үһалха бэшэ, мүн таряанай газар
үһалха аха юм!

Би толгойгоо дохисгоом Сера-
пион Кирилловичэй хөөрөө анха-
ралтайгаар шагнаа һуунаб. Тэрэ-
ний хөөрхэдэ, һаатаа хэжэ гү,
али ондоо асуудалар һамааруу-
ла оройдоо болохогүй ха юм.

— Манай хизаар нутаг шэрүүн
улартай ха юм дээ. Эгээл тини-
мдээ байгалай үмэнэйн газар
дайда гэжэ нэрлэтай бшуу. Манай
эндэ юһэн һара соо үбэл байдаг,
бэлшэһинэй бултадаа зүй — гоел
ха юм дээ! — гэжэ наададаг зом-
ди. Хэды тинимдэһье һаанч, манай
эндэһэн газар дайда хэмжээлээш-
гүй эхэ ургаса үгэжэ шаджа бай-
на бшуу. Зүгөөр баян ургасын
тулхуурыг гартаа батаар адлаха
еһотой! Оршон тойронике харьш
даа. Хаа хаанагүй үндэр хаданууд
байна бэлэй! Тээд манай хада уула-
нууд бэлэ тээхэдэ зоһон ню-
сэгэн бэлэ! — ой модоор бүрхөө-
днхэй бшуу. Энэһинэй юун гээ-
шэб! Энэһинэй газары үһалха үһи-
елмай тинидаа байдаг баян
бшуу. Хада уулаарнай, хүбшэ ой
сөөгүүрнай хэды эхэ саһан оро-
дог бэ! Саһан хайлажа, хабартаа
хэды олон гол гортон урданаб!

Тинхэдэ ой соотн манга һуна-
гуудһаа булагүүд гаржа, гол гор-
тон болон урдана ха юм. Тини
манай тала дайдаар хэды олон
жэлэ, томо голнууд урдана гээ-
шэб! Үдэ мурэн агар Хуунада
хэжэ абха. Худан, Хэжэһинэй гол-
нууд Үдэ мурэн шудархан оро-
но. Тээдһин хадһаа хэжэ абһан
Хүрбэ гол мүн лэ Үдэ мурэнтэй
нилэнэ. Эдэ олон мурнууд бул-
тада манай аймалгай ха юм. Эдэ
гол мурнуудтэй үһаар таряанай-
гаа газары үһалхадһинэй яаха
юм! Бурладууд эртэ урдаһаа наа-
ша ханааб татажа, сабшалаага
үһалдаг байгаа ха юм. Бүри ур-
данай, агар табан зуун жэлэй үе-
ин хуушарһан ханаабтүдэ бурла-
дай газар дайдаа бичи юм гэл-
сэдэг лэ. Тиним ханаабтар хахадаа
минил гансал сабшалан үһалха юм!
Тингээд лэ өөрингөө һанал боло-
лынь зарим хүнүүдтэ хэлжэ, хөөр-
хэжэ үгэбэ гээшэб. Шн паартайна
хүн хайман даа, энэ шухала хэр-
эгээр хэнтэй хөөрхэдөө һаа, дээр
гээшэб гэжэ шн мэднээ. Тини-
гээд лэ тэрэ үедэ манай аймагтай
райкомой нэгдэхэ секретарь
хүдэлмэрижэ байһан Фомен Се-
вельевин Сафронов миний хэрэг-
гэ дэмжэбэ бшуу. Би тини зөө-
но байгуулжа эхилэб, амаар хүн
нүүдһээ зөөно байгуулаа гэжэ һаа
наһаһи һамга басагад зөөнодон
ороо һэн. Хүндэтэ нүхэрин, юун-
дэ зөөнодоо гансал эхирхүүдье
гээшэһэн гэхэдэ, гэрэгд гээшэһинэй
эгээл амалһаа зон ха юм. Эхирхү-
нүүд гээшэһин амаршье залуун
хадаа, амаршье һайндэртэ гол
таһи уужа, харгыһаа хадуурха-
гүй, үгэ дууласатай гээшэһэн арга-
гүй, бүхэ юмдэһин хуу шнмдэг-
дшоод байхада, энэ тэрэ юмдэ
дуралһаа абжа гээшгүй, дээр
рэлхэжэ эхээрхэһье мэдэхгүй,
шадла шнхэрхээршье эрх хүн-
һөө дутахагүйл. Ингэл зонһоо би
зөөнодоо бүридөө бэлэйб.

Ингэлэ республиканын сүтэ
таряашан Социалист Ажалай Герой
Серапион Кириллович Кисе-
лев өөрингөө ажалай нутагта
манда тайлбарилла бэлэй.

Бага боргон һара. Эртэ вола-
дашье, мүн бүри һаа болотор-
шье, манай шэмгэлэ тала дайда-
да колхоз совхозуудтай тогтожо,
эндэһэн байдалыг машина болон
тракторай хубигатар энэ һара-
манай манай байгалай үмэнэйн
нутагай амалһадта түшэр түндэ
һара гэжэ тоололдог байгаа.
Бидэ Серапион Киселевтай ганса-
лан лэ Шнэ-Бэрэйн гадэ тэрэний
томотон шэмдэшг нутагта олшо-
дог таряалангай газар сабшалан
дээрүүн аһала абһан байнбди.
Тэрэһингэ гадна Держав Цыоме-
ниловин Цыбикжаповай түрүүлгэ-
шээр хүдэлмэрилдэг Каю Мери-
сий нэрлэжэ колхозойһье га-
заа дээрүүр тинхэдэ абһан бай-
наб. Энэ колхозой мүнөө хүтэ-
һэн гээшэһэн аргагүй юм!

Урьдчилсан үндэһэн но-
мерто гаргал:

БАГАШУУЛ ТУХАЙ ЕХЭ ХӨӨРЭЛДӨӨН

СССР, КНР-эй ба МНР гурбан гүрэнэй монгол хэлтэний хүүгэдэй табан журналай эмхидхэгшэд болон хүүгэдэй уран зохиолшодой «дугуйлан» конференци манай Улаан-Удэ хотодо хэдэн үдэр соо үргэлжэлжэ, ехэ һонин хөөрэлдөөн болобо. Энэ ехэ суглаан шэнэ урын шэнхэтэйгээр үнгэрһэн аад, тон үрэ ехэтэй байгаа гэжэ һанагдана. Тухай бэлдэгдэһэн ута унжагай элидхэлнүүд шагнагдаагүй, харин шэрээ тойрон һуужа, дүршлөө хубаалдан, сэдхэлээ дэлгэн бага хүүгэдэй түрэлхи хэлэ бэшгээ, уран зохиолоо шуудалха хэрэгтэ хүүгэдэй журналнуудай дүүргэхэ үүргэ тухай һонин дэлгэрэнгы хөөрэлдөөн болоо бшуу. Үни холын гарадаг, эхын һүтэй монгол хэлэнһээ таһараагүй, арадайнгаа аман үгын баялиг дээрэ тохонижон тэнжэһэн, баян түүхэтэй, зүзээн нямтагтай, дүршлөөр баян Убэо Монголой «Соморлиг» журнал бултаһине һонирхуулба, олон ушерта жэшээ харуулан тодорбо гэшээ ха. Халха монголой «Оюун түлхюур» мүн үинэй журнал, хуушан монгол бэшгээ орхижо, ород алфавидта орожо, олон шухала юмзөө гээһэн болобошье, мүнөө хуушан монголдоо шууд орожо, һайн жэшээ харуулжа эхлһэн байна. Мүнөө жэлэй гурбадахи журналаа хуушан монголын шуудалха хэрэгтэ сүм зориулжа, үзэгдэл болон уншаха юмз үгэһэнийн һонирхолтой байба. Манай «Хараасгай» журналай дүү болохо «Баир» журнал һонин элзлэвараа олоной дунда алдгшажэ байһан тухай редакторын Сандажкөө Николай дэлгэрэнгыгээр

хөөржэ хабаадагшадые һонирхуулба. Энэ конференцида уран зохиолшод, багшанар хабаадажа, һанамжануудаа хэлһэн байна. Украинин хүүгэдэй журналай редактораар 25 жэл соо хүдэлжэ, энэ журналые алдартай болгоһон хүүгэдэй мэдээжэ уран зохиолш, мүнөө РСФСР-эй Уран зохиолшодой холбооной хүүгэдэй уран зохиолоор ажалладаг Б. И. Чалый, манай ороной «Детская литература» журналай редакторай орлогшо И. Г. Нагеев гэшээд халуунаар хабаадажа, ехэ туһа үзүүлэ. Энэ конференцида хабаадагшад хүдөө нотагуудаар абажа, хүүгэд түрэлхидтэй үулзһан, тэднэй дунда ажаллаа үргэлжэлһэн байна. Манай хүүгэдэй уран зохиолшо Б. Абидуевай тоонто нотаг Оронго ошожо һонирхолтой үулзалга үнгэргөө. Республикын нэгэдэхин интернат һургуулийн зунай амаралтын лагерь ошожо, ажал байдалтайн танилсажа үулзаа. Хэбэд номин Хэжэнгэ ошожо, Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ музей хаража, уншагшадтайгаа үулзаба. Хэжэнгын эхин Хөөрхэ нотаг ошожо, хүүгэд түрэлхидтэй ехэ үулзалга болоо. Клуб соонь олоной урда бүрлад монгол, үбэр монгол, хальмаг, украин, ород хэлнүүд дээрэ үрэл үгнүүд, уран шүлгүүд эдэлбэ. Хөөрхынхид холынгоо хүндэтэй айлшадые хэдэн хэзээр мореор угтажа ехэ баярлуулба. Мүн Хужартынгаа хойморто, Улаан хадынгаа бооридо шэнэһэн модоор сэргэ зоожи айлшадаа буулгаа. Энэ ушар агта хүлэг унаатай монгол угсаатан айлшадта ехэ һайшаагдаба. Энэ сэргэдэ бүхы айлшаднай гарга моторлобо, Табсан

дээрнэ хашарһан мүнхнүүдые табижа, нотагай арад зондо удхата үрэлнүүдые амалба. Аха зах ород арадаймнай түлөөлэгшэ И. Г. Нагеев, «олон нотаг оронһоо эрһэн аха дүү айлшадаа ехэ тоеор угтабат. Энэ сэргэ «Хани барисаанай сэргэ» гэжэ нэрлэв» гэжэ баруун гараа дээрэ үргэбэ. Булта дэмжэжэ, альга ташалган боложо сэргээ тойрон хатар наадан болобо. Нотагай шүлэгшэ Дансаран Доржогутабай нотагайхидайнгаа зүгһөө баяр хүргөөд хэлбэ: энэмнай ехэ гүнзэгы удхатай юмз боложо байна. Таанадаа угтажа зоһон сэргэдэмнай «Хани барисаанай сэргэ» гэжэ нэрлэһэннай ехэ һайхан байна. Ингээд лэ нангин газарнууд хүнэй сэтсн ухаагаар байгуулагдадаг гэшээ, Бидэ намар һургууляраа ержэ, һурагшадтаа таанарайнгаа хэлһые дамжуулхадни. Жэл бүр эндэ үулзалга үнгэргэжэ байхабни. Эрһэн айлшадаа эндэ урижа байхабни гэжэ мэдүүлбэ.

Хойто үдэрын номин Байгал далай ошожо, орон нотагаймнай һайханые үргэлжэлэн уран зохиолшын хурса нюдөөр хараба. Уһанаймнай һайханые хүртэн амасаба. Эдэ бүхы айлшаднай манай хүүгэдэй журнал — «Хараасгайда», хүүгэдэй уран зохиолшодто ехэ туһа нүлөө үзүүлбэ. Хүдөө нотагуудаар аяншалжа байгалиин гое һайханые нюдөөрөө хараһанин, хүүгэд болон түрэлхидтэй үулзажа хөөрэлдэһэнийн айлшадтамнай баһа ехэл баялиг болон хүлэгдээ гэшээ. Шэнэ номин зохиолнуудые бэшэхын шэнэ хүсэ зориг олгоо бээ.

Цокто НОМТОВ.

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

Июлини 24-дэ болон 31-дэ Улаан-Удэ Вильнюсшээ тусхай рейсээр экспедици ерэхын. Тэрэнэй бүридэлдэ 40—50-жад онуудта репрессидэ ороһон хүнүүдэй түрэлхид (Литвада ажаһуудаг) оролсоно. Загарайн, Хорин районнуудай, Улаан-Удын дэбисхэр дээрэ хүдөөлүүлэгдэһи дүтнэгөө хүнүүдэй хүүрнүүдые нутагаа абаашаха зорилготойгоор Литвагай эрхэтэд ерэбэ гэшээ.

«Мемориал» гэжэ бүлгэмэй правлени республикын хүн зондо хандажа, экспедициин гэшүүдтэ туһалхые гуйна. Имз телефоноор хандагым: 3-28-84 (Улаан-Удын ТВ-тэй студия).

ХАБ ЗАГАҢАН ЮУНДЭ ХОСОРНОБ?

Эдэ болон бусад асуудалнуудаар һонирхобол, хэблэлэй байшанда июлини 24 болон 25-дэ 16.00 сагта конференц-залда ержэ, Даниин түрүү эрдэмтэд-биологуудай лекци шагнахадатнай болохо.

Тор Носретрандерс, Ларс Канн Нильсен, Педер В. Агер Байгалай фондын гуйлтаар байгаали хамгаалгын асуудалнуудаар лекцинуудые уншаха.

«Бурладай залуушуул» газетэдэ соносхол үгэхээ бү мартгыл.

Зохидоор үгтэһэн соносхолой түлөө бага түлбари түлэхт. Ушөө тийхэдэ захилнуудынтай богони болзор соо дүүргэхэдни. Манай телефон: 2-34-41.

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 5. Арифметическое действие. 8. Геотектонический процесс. 11. Особым образом приготовленный фарш. 12. Город на восточном побережье Онежского озера. 13. Поплавок на яхте, служащий для указания опасных мест на пути следования судна. 16. Непрочная быстропроходящая популярность. 17. Советский кинорежиссер. 18. Наука о языке. 19. Русский юрист, академик. 20. Место стоянки и ремонта локомотивов. 21. Плотничный инструмент. 24. Музыкально-поэтическое произведение. 26. Брат мужа. 27. Защита конструкций зданий и сооружений от воздействия воды. 28. Вещество, указывающее конец химической реакции изменением цвета или образованием осадка.

ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Небольшой предмет, носимый суверенными людьми на теле, как колдовское средство, якобы предохраняющее от болезни, ран и т. п. 2. Артиллерийское орудие навесной стрельбы. 3. Сорт винограда. 4. Типографический шрифт. 6. Сосредоточение руководства или управления в одном месте. 7. Плодоносящая дальневосточная лиана. 9. Певчая птица. 10. Чувствительный элемент в устройствах для измерения температуры. 13. Резная планка для обрамления картин, рам, картин. 14. Персонаж романа Джованьоли «Спартак». 15. Чистый доход за вычетом всех расходов. 22. Дрезнегреческий поэт. 23. Прохладительный напиток. 25. Излучатель звуковых волн большой интенсивности. 26. Повесть Л. Н. Толстого.

ИЮЛИНИ 14-ДЭ ТОЛИЛОГ-ДОНОН КРОССВОРДЫН ХАРИУНУУД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 5. Плато. 8. Визит. 9. Анфас. 10. Табло. 12. Завод. 13. Проходчик. 16. Цехин. 17. Фенолог. 19. Насадка. 20. «Война». 23. Генератор. 26. Борец. 27. Комод. 28. Якуты. 29. Жетон. 30. Элита. ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Алтай. 2. Столп. 3. Бивак. 4. Лимон. 6. Снохо. 7. Чадаев. 11. Ординарец. 12. Зимородок. 14. Редан. 15. Домна. 18. Улейка. 21. Мачта. 22. Хорей. 23. Герой. 24. Рояль. 25. Шорты.

Соелдо эрхэ сүлөө!

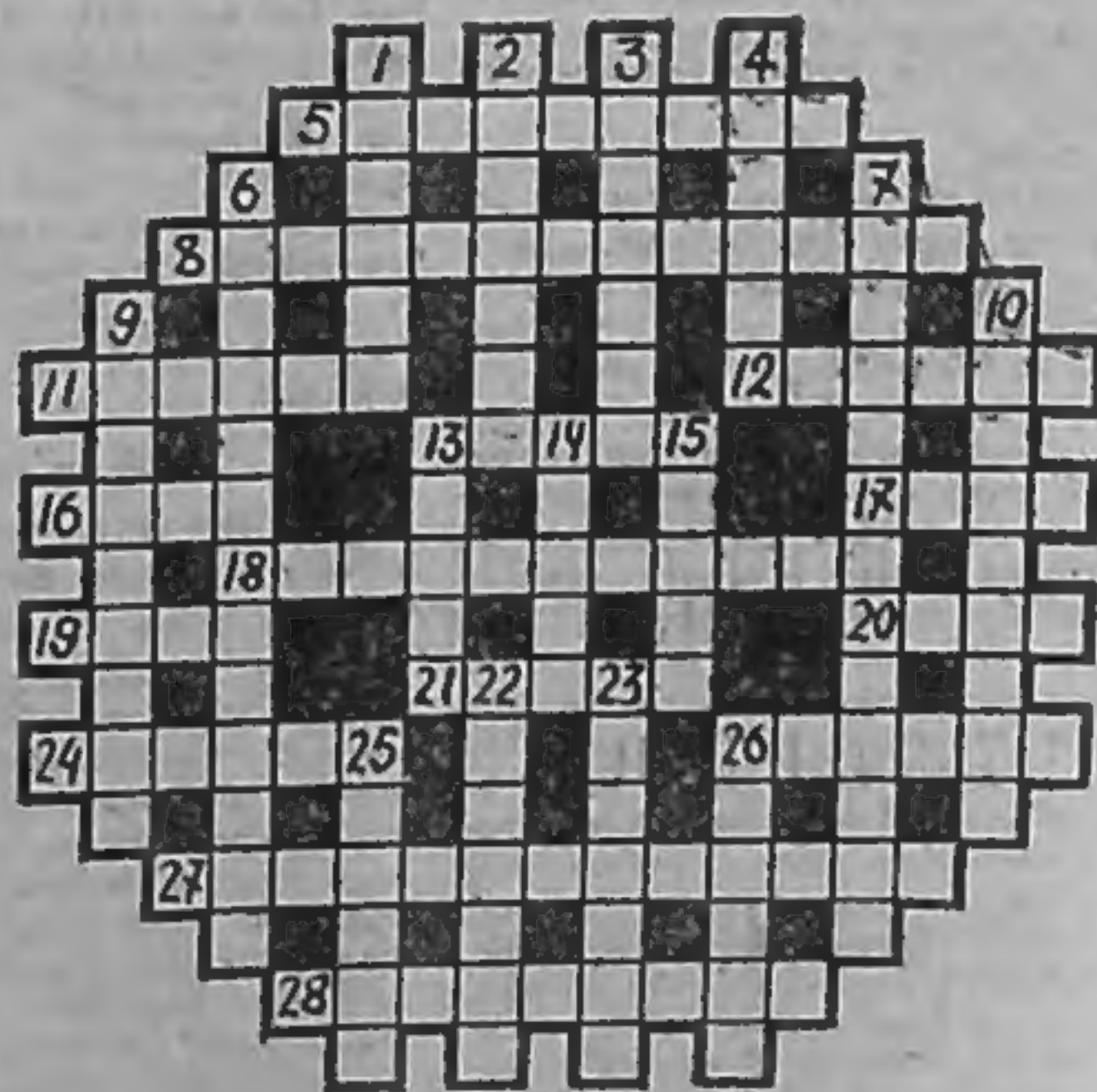

Байгша оной июлини 28-дэ таба минутын туршада бүхы орон доторнай зүжэг нааданууд, концертүүд, кинофильмүүд таһалдуулагдаһан байна. Творческо союзуудай шийдхэбэрээр үнгэргэгдэһэн энэ абуулга ороной үргэж олонимитин анхарал хандуулаа. Манай ВСГИК-гай соёл гэгээрэлэй хүдэлмэрийн факультетэй студентүүдые энэ абуулгын хажуу тээ үлөөгүй. Институт дүүргэһэн Александр Овсянникин түрүүтэй бүлэг студентүүд Революциин талмай дээрэ сугларал.

«Соёл культурада эрхэ сүлөөлгэ» гэһэн плакадуудые тэдэ барихтай абаа. Энэчигүүдэй орондо тэднэй энгэртэ асууһан тэмдгүүд зурагданхай. Республика доторнай соёл культура доройтонги байдалда оршонхой гэжэ студентүүд тэмдэглээ. Дэлгүүрэй харилсаан, ажахын тоосоон гэжэ мэтэ соёл культурые бүришье доройтуулна гэжэ тэмдэглэлтэй.

Дмитрий АЛТАЕВ.
Авторай фото.

КРОССВОРД

МАНАЙ
АДРЕС,
ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Канан-переводов—2-40-57, корреспонденция—2-35-74.
даришвили, 23. Телефоны: зам. редактора—2-34-06, секретаря—2-34-41; отделов: идеологический—2-43-23, социально-экономических проблем—2-43-23, писем и образования, тэ гарадаг.

Газета отпечатана в республиканской типографии. Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-00454.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН.